

Gener blir handelsvara s 5

Språket är det möjligas konst s 15

Avundsjukans drivkrafter s 16-17

7/01

FOTO: HILLEVI MAGEL

Barns rättigheter är våra skyldigheter

– Barns hälsa är ett lackmuspapper på världens tillstånd, säger Lotta Mellander, överläkare och professor i internationell medicin s 10-11

Innehåll

dec 2001

- 3 **Få bryr sig om** att ta ut examen
- 4 **Ska universitetet** ägna sig åt bildning?
- 5 **Kommersialisering** av gener fördyrar tester
- 6 **På väg att ta fram** cancervaccin
- 7 **Professorerna** är vinnarna i lönerörelsen
- 8 **Att lära av varandra** leder till bättre kvalitet
- 9 **Nytt fokus på handikapp**
- 10-11 **Hur vi behandlar barnen** är ett mått på välbefinnande
- 12-13 **Ett av världens största** skolprojekt
- 14 **Vilken typ av turist** är du?
- 15 **Sture Allén om** tomrummen i språket
- 16-17 **Inte finns det väl** avundsjuka inom akademien?
- 18 **Fredspristagare** gästar GU
- 19 **Bo Rothstein** föreslår att felkänade professorer avgår
- 20 **Ambassadörens** fredsbudskap

GU Journalen

GU JOURNALEN är en personaltidning från Göteborgs universitet

CHEFREDAKTÖR: Allan Eriksson/Tel: 773 1021
allan.eriksson@adm.gu.se

BITRÄDANDE REDAKTÖR: Eva Lundgren/Tel: 773 1081
eva.lundgren@adm.gu.se

REPORTRÄR: Kajsa Asklöf/Tel: 773 5708
kajsa.asklof@adm.gu.se
Jenny Lööf/Tel: 773 1014
Jenny.Loof@adm.gu.se

FOTOGRAF: Göran Olofsson/Tel: 773 2997.

LAYOUT/GRAFISK FORMGIVNING: Anders Eurén

ANSVARIG UTGIVARE: Siv Bondenäs Brink

STF ANSVARIG UTGIVARE: Åke Pettersson

MEDVERKANDE SKRIBENTER: Ylva Beckman, David Andersson, Linda Nordlund (UB), Sture Allén och Jan Eliasson.

ADRESS: GU Journalen, Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg. Fax 031-773 4354

E-POST: gu-journalen@gu.se

INTERNET: <http://www.gu.se/aktuellt/GU-journalen>

WEBBTIDNING: Mikael Stoltz

TRYCK: Elanders Novum, Göteborg.
Tidningen trycks på miljövänligt
papper som uppfyller kraven för Svanenmärkning.

UPPLAGA: 5 900 ex

UTGIVNING: 6 nummer/2002. Nästa GU Journal utkommer i mitten av februari

MANUSSTOPP: 25 januari 2002

ADRESSÄNDRING: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. För obeställt material ansvaras ej. För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan. ISSN 1402-9626

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

PROREKTOR HAR ORDET

FOTO: GÖRAN OLOFSSON

Även vi har mycket att lära av Sydafrika

SEDAN NÅGOT ÅR deltar GU tillsammans med Chalmers och Chalmers-Lindholmen i ett samarbetsprojekt med tre universitet i Port Elisabeth (PE) i Sydafrika, en hamnstad vid Indiska oceanen med en näringsstruktur påminnande om Göteborgs. Göteborgs kommun tillsammans med kommunledningen i PE har tagit initiativet, och utöver vår sektor, som benämnes Higher Education, finns sektorer för kultur, sport, turism, affärsverksamhet och stadsplanering. Projektet finansieras i sin helhet av SIDA. Mutual benefit – ömsesidig nytta – är kärnpunkten i samarbetet.

FÖR ETT ÅR SEDAN höll vårt samarbetsprojekt en stor gemensam konferens i PE rörande vad vi skulle komma att kalla universitetens tredje uppgift. Utifrån denna konferens utkristalliserades tre delprojekt för vår del: Rekrytering av studenter (från socialt och etniskt underrepresenterade grupper), entreprenörskap och entreprenörskapsutbildning samt teknikparker. I de tre projekten är alla de sex universiteterna involverade. Då budgetramen är utomordentligt snålt tilltagen, bygger möjligheterna till framgång på projektdeltagarnas entusiasm och intresse.

NU I NOVEMBER var det tredje gången på tre år jag var i Sydafrika. Det är djupt tragiskt att detta underbart vackra land med alla förutsättningar i världen att skapa goda möjligheter till ett värdigt liv för alla sina medborgare fortfarande präglas av så stora klasskillnader. Alltjämt bor en mycket stor del av den svarta befolkningen i dessa obeskrivliga kåkstäder med plåt till väggar och presenningar till tak. Till stor del är de arbetslösa och utan någon utbildning och därmed också chanslösa i ett annars högteknologiskt samhälle av europeiskt snitt. Utbildning på alla nivåer är en nyckelfråga för Sydafrikas framtid, och det är i detta perspektiv jag gärna vill se vårt deltagande i samarbetet. Men vi har också åtskilligt att lära, till exempel när det gäller att rekrytera studenter från studieovana miljöer, där man kommit mycket längre än vi. Annars var julförberedelserna igång i

försommarvärmen – jag såg både adventstjärnor, julgranar och tomtar. Ett kommande årsskifte stämmer annars som vanligt till eftertanke. För min del kanske extra mycket, då jag vid årsskiftet lämnar uppdraget som prorektor och något senare också pensioneras från min tjänst vid GU. Frestelsen att göra jämförelser med GU av 1956, då jag inledde mina studier, ligger förstås nära till hands. Det är då lätt att konstatera att det inte alls är samma universitet nu som då. Vi var cirka 1 600 studenter – strax över 2 000 med Handelshögskolan, som då fortfarande var fristående – och många kände varandra över ämnesgränserna. Universitetsbibliotekets fikarum var en viktig mötesplats.

GRUNDUTBILDNINGENS forskningsanknytning, som jag ser som en nödvändighet men som nu allvarligt ifrågasätts på sina håll, var inte påtänkt som begrepp men ändå en högst levande realitet. Mina två första tentamina gjorde jag muntligt för professorerna Ture Johannisson, nordiska språk, och Erik Lönnroth, historia, som då hade tid med nybörjarstudenter. Tentamen – eller snarare samtalet – utformades under deras ledning som en spännande resa i forskningsfronternas område, även om jag kanske inte helt förstod det då.

GU:S REKTOR var vid min start Hjalmar Frisk, professor i jämförande språkforskning med sanskrit. Jag såg honom oftast på UB, där han hade ett forskarum. I efterhand har det berättats, att han varje tisdag förmiddag promenerade ner till Vasaparken, hälsade på sin sekreterare och frågade om det var något särskilt. Nej, det är inget särskilt, blev svaret. Gott, då tittar jag in nästa tisdag.

KANSKE ÄR DETTA en skröna, och för vår nuvarande rektor Bo Samuelsson låter förstås detta helt osannolikt. Jag vidarebefordrar en varm hälsning från honom till Er alla. Själv tackar jag för vad Göteborgs universitet givit mig under alla år.

Martin Fritz

Mer än hälften tar inte ut examen

Fyra av tio studenter tar ut sin examen vid GU minst ett år efter ordinarie studietid. Resultatet redovisas i en studie om genomströmning på nybörjarprogram som gjorts i samband med STUG-projektet.

Bättre information är ett förslag till förbättring.

VID GÖTEBORGS UNIVERSITET är det ett stort antal studenter som inte avlägger examen, men andelen skiljer sig mycket mellan olika program.

Högskoleverkets nyligen genomförda undersökning som visar att 62,4 procent av alla studenter vid GU uppnått 120 poäng eller tagit ut examen efter sju år. Det är något bättre än genomsnittet för alla lärosäten. I denna andel ingår studenter på fristående kurser och GU är ett av de lärosäten som har flest studenter på sådana kurser.

Det finns flera orsaker till de låga siffrorna. Att mäta antal uttagna examina är ett trubbigt mått på studenternas studieresultat. Även om många studenter inte tar

Men vicerektor Sven Lindqvist påpekar att det inte behöver vara negativt.

– Vi går mot en större valfrihet där studenter kan välja mer fritt och jag tror att vi får vänja oss vid det här. Universitetet ska även syssla med det livslånga lärandet, vilket innebär att studenter går ut i arbetslivet för att sedan återvända till studierna.

Hur ser studenterna själva på problemet? Lotta Ljungkvist, ordförande för Haga Studentkår, tror att det beror på bristande medvetenhet vid vissa institutioner.

– Det är ett problem att studenterna inte vet om att de aktivt måste ta ut examen. På socionomprogrammet har man en ceremoni där studenterna får ett diplom och det uppfattas kanske som ett examensbevis. På Förvaltningshögskolan får studenterna fylla i en blankett så snart de är godkända med sin C-uppsats.

PROBLEMET ÄR ATT det saknas incitament. Det hävdar Gudrun Balke som vill att frågan lyfts upp och diskuteras.

– Kanske borde det finnas en ekonomisk morot för att intresset ska bli större, säger hon. Vi borde bli bättre på att bry oss om våra studenter. Varför inte bjuda studenterna på något när de tagit ut sitt examensbevis.

Allan Eriksson
Eva Lundgren

FOTO: GÖRAN OLJESSON

– Siffrorna är missvisande eftersom det är många som inte tar ut examen trots att de har full poäng. Det är allvarligt bland annat av det skälet att internationella jämförelser av akademisk utbildning ofta bygger på antal examina i olika länder, säger Gudrun Balke, som har genomfört en större undersökning om studenternas inställning och val av studier, ett projekt som går under namnet STUG.

I EN DEL AV STUDIEN har hon tittat närmare på hur många studenter som fullföljer sina studier och hur många som tar ut sin examen.

En hög andel som tar ut examen har utbildningar där en sådan är en förutsättning för att utöva yrket, till exempel läkare, sjuksköterska och tandläkare.

Men på många program är det inte fler än 30 procent som tar ut sin examen, till exempel ADB, design och socionom.

– Andelen skulle dock vara mycket större om alla som gått klart sin utbildning tagit ut examen.

Resultatet stämmer väl överens med

sin examen har de ändå klarat av hela eller en stor del av utbildningen. Den situationen gäller framför allt vid konstnärliga utbildningar, där 90 procent fullföljer studierna men bara ett fåtal tar ut sitt examensbevis.

– Vi får inte tvinga på studenterna examensbevis – vad ska de med dem till egentligen? De får inte jobb på sitt examensbevis utan det är arbetsprover och provspelningar som avgör, konstaterar Nils-Olov Halling som är kanslichef på konstnärliga fakulteten.

DET FINNS INGA KRAV på att studenterna ska ta ut examensbevis utan de måste själva ansöka om handlingen. Men det kan ändå vara viktigt – både för studenten och för myndigheten. Kanske borde universitetet vara mer aktivt?

– Vi är för dåliga på att informera studenterna, medger prorektor Birgitta Skarin Frykman. Vi tar för givet att alla vet att man bör ta ut examen. Om man till exempel vill studera eller arbeta utomlands är det ju viktigt med ett examensbevis.

En prorektor från och med nästa år

MARTIN FRITZ slutar som prorektor i slutet av året och går snart i pension. Det blir ingen ny valomgång, Birgitta Skarin Frykman blir istället ensam prorektor under rektors mandatperiod som går ut den 30 juni 2002.

Enligt universitetsdirektör Björn Järbur brukar GU bara ha en prorektor och behovet är mindre eftersom det idag finns fyra vicerektorer.

– En nyvald prorektor skulle knappt hinna bli varm i kläderna innan det är dags för val igen, säger han.

Nedskärningar inom GF

DET ALLT SÄMRE ekonomiska läget slår nu även mot den gemensamma förvaltningen. Nästa år tvingas förvaltningen spara cirka 10 miljoner kronor om budgeten ska hållas. Detta trots att universitetsstyrelsens tilldelning till gemensamma förvaltningen ökar nästa år med 8 miljoner till totalt 152,2 miljoner kronor.

Den främsta orsaken är att förhandlingarna om interna serviceuppgifter resulterar i 3,5 miljoner i uteblivna intäkter. Dessutom har lönerna och de övriga kostnaderna ökat med mer än man får ersättning för.

Underskottet på 10 miljoner kronor motsvarar 6,5 procent av den totala budgeten på 152 miljoner kronor, vilket kommer att få långtgående konsekvenser för verksamheten. Bland annat står det klart att sparplanen får personalkonsekvenser.

– Verksamheter som vi inte klarar av att bedriva kommer att läggas ner. Sedan är det inte säkert att det är dessa personer som sägs upp, det får MBL-förhandlingarna utvisa, säger ekonomidirektör Lars Nilsson.

Rektors julkhälsning

”Rektors ruta” är i detta nummer författad av Martin Fritz, som nu med ålderns rätt lämnar sitt uppdrag som prorektor. Jag tror att det är många med mig som vill framföra ett stort tack för allt osjälviskt arbete och engagemang som Martin ägnat Göteborgs universitet. Jag hoppas dock under en period få fortsätta att utnyttja Martins klokskap och kompetens fast då i en lite annan roll.

Jag skulle också vilja till alla er andra framföra ett stort tack för goda insatser för Göteborgs universitet under det gångna året. Får jag även passa på att önska en riktigt God jul och hoppas att det nya året måtte innehålla en strimma hopp om en bättre värld för alla människor.

Bo Samuelsson

Ökat intresse för studier

DEN NEDÅTGÅENDE trenden tycks ha brutits, inför värterminen ökar antalet ansökningar till både program och fristående kurser med tre till fyra procent.

– Vi har förmodligen nått botten och nu vänder det uppåt. En orsak kan vara en kärvar arbetsmarknad för ungdomar, säger Bertil Rahmn på avdelningen för studentfrågor.

Det är framför allt storleken på ungdomskullarna och konjunkturen som styr efterfrågan. Efter flera år av vikande intresse står vi nu inför en uppgång, bedömer Bertil Rahmn.

Redan 2003 kommer antalet 19-åringar att öka med 30 procent och sedan sker det en ökning under sex, sju år. Svarare att bedöma är konjunkturläget.

Årets tio-i-topp-lista över de mest eftersökta fristående kurserna innehåller inga överraskningar. Det är i stort sett samma kurser år efter år som toppar statistiken. Grundkursen i psykologi är även i år populärast med totalt drygt 1 300 sökande, vilket innebär 25 förstahandssökande per plats. På andra plats kommer grundkursen i handelsrätt med 1 186 sökande och på tredje plats grundkursen i internationella relationer med 1 064 sökande.

En tendens är att intresset för främmande språk, med undantag av engelska, fortsätter att minska.

Läs årets och de senaste tio-i-topp-listorna på www.gu.se/utbildning

Populära program

LÄRARUTBILDNINGEN vid GU är landets populäraste högskoleutbildning. Åtminstone om man räknar antalet förstahandssökande per plats som ett mått på popularitet. Med 39 förstahandssökande per plats ligger utbildningen klart före tvåan, journalistik med media vid Södertörns högskola, med 14,5 förstahandssökande per plats. Också när det gäller förstahandssökande per plats i allmänhet ligger GU bra till. Med 4,5 sökande per plats kniper GU andraplatsen efter Södertörn med 4,9 och före Malmö högskola med 4,4 förstahandssökande per plats.

Telefonvett över jul och nyår

AVEN INFÖR och under jul- och nyårshelgen är det många som ringer – men få som svarar. För att telefonväxeln inte ska bli överbelastad med arbete är det väldigt lätt att underlätta både för den som får ta andras samtal och den som ringer. Gör så här: Använd den automatiska hänvisningen eller tala in ett meddelande på din Ebba.

NYHETER

Satsning på livslångt lärande straffar sig

Vad ska universitetet vara bra för? Det är en fråga vi borde diskutera mycket oftare, menar prorektor Birgitta Skarin Frykman. Det stora antalet studenter som inte fullföljer sin utbildning behöver nämligen inte vara så bekymmersamt, menar hon.

PROGRAMSTUDENTERNAS prestationsgrad för budgetåret 2000 var relativt högt vid de flesta fakulteter, särskilt vid de utbildningar som leder till yrkesexamen. Vid medicinska fakulteten hade till exempel

hela 95 procent av studenterna tagit sina poäng, vid utbildningsvetenskapliga och konstnärliga fakulteterna 93 procent.

Men vid andra typer av program och när det gäller fristående kurser var genomströmningen märkbart lägre. Vid Temanämnden var det till exempel endast 66 procent av studenterna som hade tagit full poäng. Ett misslyckande?

– Det tycker jag inte, säger Birgitta Skarin Frykman. Väldigt många som läser vid exempelvis Museion är oerhört aktiva studenter. Att de inte tar så många poäng

beror på att de läser av intresse, för att bilda sig, inte för att få ett speciellt yrke. Och det är en av universitetets huvuduppgifter – att ge människor utbildning, inte bara att förbereda dem inför yrkeslivet.

MEN DET FINNS ett problem med studenter som läser utan tanke på poäng. Universitetet får pengar bland annat efter antal helårsprestationer och har man ett stort antal studenter som på pappret inte åstadkommer något får universitetet alltså mindre resurser.

– Att studenter avbryter sin utbildning eller inte tar det antal poäng man kunde förvänta sig kan ju ha många olika orsaker, påpekar budgetdirektör

Per-Erik Eriksson. Man kan exempelvis ha fått jobb. Men det är klart att om vi bara skulle se till pengarna så är ju det här inte så bra. Men universitetet är inte till för att producera avklarade poäng utan för att producera kunskap. Så att en del studenter inte bryr sig så mycket om betyg och examina, det får vi nog acceptera.

FÖR BIRGITTA SKARIN FRYKMAN handlar frågan om vad universitetet egentligen är till för och vilken roll det ska spela i samhället.

– Man talar om behovet av en öppen högskola och om det livslånga lärandet. Samtidigt har vi ett ekonomiskt tilldelningssystem som gör att vi måste lägga lite väl stor tyngd på tentor och examination. Det här hänger inte riktigt ihop. Jag vet inte hur man ska lösa det men kanske skulle man kunna införa något slags system där studenten från början kan få tala om i fall han/hon läser för att tentera eller om han/hon läser enbart för att bilda sig.

Vad är det som skiljer universitetsutbildning från annan sorts utbildning, vad innebär forskningsanknytning för de olika yrkesutbildningarna, vad ska vi egentligen med ett universitet till?

– Sådana frågor borde vi diskutera mycket mer, betonar Birgitta Skarin Frykman.

Eva Lundgren

Debattera på fria ord:

<http://friaord.gu.se>

Vilken roll har universitetet för bildning och livslångt lärande?

Hur presterar fakulteterna?

Nämnd	prestationsgrad för ordinarie utbildning (i procent)
Humanistisk	72
Samhällsvetenskaplig	85
Handelshögskolan	77
Utbildningsvetenskaplig	93
Medicinsk	95
Odontologisk	81
Naturvetenskaplig	76
Konstnärlig	93
Temanämnden	66

Prestationsgrad är inte ett mått på hur en viss grupp studenter klarar sig utan endast antalet helårsprestationer, hpr, i relation till antalet helårsstudenter, hst. Hst är beräknat per terminer, hpr per år (2000). Prestationsgraden för odontologiska fakulteten var ovanligt låg under 2000, normal prestation ligger på 90 procent.

Sahlgrenska akademien anmäld till Högskoleverket

ÄR SAHLGRENSKA AKADEMINS organisation förenlig med högskolelagen? Den frågan kommer Högskoleverket att ta ställning till i början av nästa år. En anmälan har skickats in av Åke Georgsson, fd rektor för Vårdhögskolan, som begär att Högskoleverket prövar om GU:s universitetsstyrelsens beslut rörande Sahlgrenska akademien är förenliga med bestämmelserna i högskolelagen och högskoleförordningen.

Genom universitetsstyrelsens beslut är akademistyrelsen det högsta ledningsorganet för all hälsovetenskaplig utbildning och forskning vid GU. I anmälan framgår det att ett sådant ledningsorgan skall ha en viss sammansättning och där dess leda-

möter, inklusive preses och vice ordförande skall utses enligt gällande författning. Akademistyrelsens ordförande, preses, har till exempel inte utsetts efter förslag av berörda lärare, påpekar anmälaren.

DESSUTOM STÅR DET i arbetsordningen för akademien att: "I ärenden som rör akademins verksamhetsområde, men som beslutas av universitetsstyrelsen, ska akademistyrelsen avge förslag till beslut till rektor". Enligt Georgsson innebär detta att de tre fakulteterna inom akademien, till exempel den medicinska, inte kan lämna förslag till universitetets styrelse eller rektor direkt – utan blir beroende av

akademistyrelsens formella ställning och tolkningsföreträde.

Konsekvensen blir att akademistyrelsen blir ett överordnat organ till de tre fakultetsnämnderna inom akademien. Åke Georgsson ifrågasätter om en sådan konstruktion är förenlig med bestämmelserna.

Svaret på anmälan ska vara inlämnat senast den 20 december. Vid universitetsstyrelsens sammanträde den 14 december kommer universitetets yttrande, som tagits fram av personaldirektör Sven Lindvall, att behandlas.

Allan Eriksson

Människans arvsmassa blir handelsvara

De två kända generna som ger upphov till ärftlig bröst- och livmodercancer har patenterats av ett amerikanskt företag. Konsekvenserna blir stora både för sjukvård och medicinsk forskning i Sverige.

VARJE ÅR TESTAS cirka 500 kvinnor i Sverige för anlag till bröstcancer. Det är en siffra som stadigt stiger.

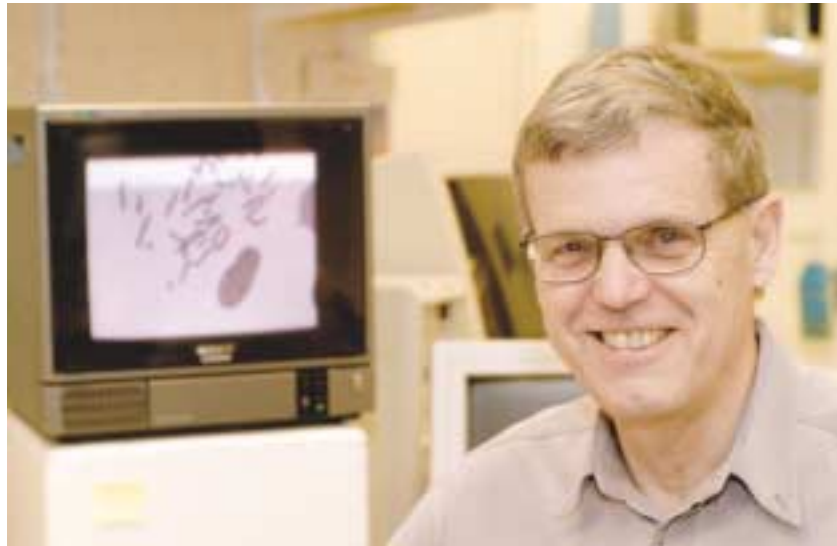
Men snart kommer testerna inte att kunna utföras längre.

Myriad Genetics, ett amerikanskt företag, har nämligen tagit patent på de gener som orsakar bröstcancer. Det innebär att svenska sjukhus inte får utföra den här typen av analyser utan proverna måste skickas till USA eller utföras på det laboratorium som Myriad Genetics bestämmer. Det innebär en fördyrning från cirka 17 000 kronor per analys till cirka 25 000.

– Eftersom det här företaget kan få monopol så går förstas priserna upp, förklarar Peter Johansson som är affärsjurist på GU Affärsutveckling och som tillsammans med Sara Olsson har gjort en utredning av fallet. Det lägger också restriktioner på den fria forskningen. Man kan inte ta patent på liv eller på bomber, det anses oetiskt – och det här ärendet hamnar väldigt nära gränsen för vad som är acceptabelt ur etisk synpunkt.

DET ÄR INTE själva genen inne i kroppen som Myriad Genetics tagit patent på, utan genen måste först lyftas ut, för det är bara funktionen utanför kroppen som går att patentera.

– Det finns en risk att det här bara är början, varnar Jan Wahlström, docent i klinisk genetik vid avdelningen för obstetrik och gynekologi. Om gentester generellt blir en viktig del av vården och alltför gener patenteras kommer kostnaderna för

Jan Wahlström oroar sig över de konsekvenser som patentering av biomaterial kan få i framtiden.

sjukvården att skjuta i höjden och frågan är hur mycket värden klarar av. Och om forskarna i framtiden inriktar sig på att söka patent i stället för att skriva i vetenskapliga tidskrifter får det som följd att forskningen sinkas. Att få patent tar nämligen tid, ibland upp emot ett år.

Än allvarligare är att unga forskare inte kommer att vilja ägna sig åt områden där det finns ett patent, menar Jan Wahlström.

– Man kommer inte att vilja ta risken att det blir bråk kring det man forskar om så många kommer nog att undvika verksamheter där man måste ha licens för att få forska.

Men ändå anser Jan Wahlström att frågan om patentering inte är helt enkel – självklart måste de forskare och företag som haft kostnaderna för att utveckla patentet få tjäna pengar. Och även Stellan Welin vid Centrum för forskningsetik menar att ett patent kan vara både något positivt och negativt:

– Patentering innebär offentliggörande – utan patent skulle många forskningsresultat vara hemliga. Men visst finns det en etisk sida som borde regleras bättre i lag. Man borde inte få lov att utnyttja sin monopolställning hur som helst, det moraliska ansvaret bör väga tyngre än ren profit.

ALLA MÄNNISKANS cirka 35 000 gener kommer dock inte att drabbas av patent – det offentligt finansierade Human Genome Project är nämligen i full färd med att försöka hitta så många gener som möjligt så snabbt det bara går för att kunna publicera dem på Internet. Då är de offentliga och kan därför inte patenteras.

– Men patent i forskarvärlden blir allt vanligare, framför allt i USA, där man också börjat ta patent på labbmetoder,

berättar biträdande affärsjurist Sara Olsson på GU Affärsutveckling. Det betyder att forskaren hela tiden måste kolla om det han gör innebär intrång i någons patent. Så det här är ett område som kommer att diskuteras mycket i framtiden.

Eva Lundgren

Fakta / EPO

EPO, den europeiska patentbyrån, har beviljat det amerikanska företaget Myriad Genetics europeiskt patent på de två kända generna bakom ärftlig bröst- och livmodercancer: BRCA1 och BRCA2. Det innebär att svenska sjukhus måste skicka blodprover till USA för analyser som man tidigare gjort själva. Patentet, som skulle ha trätt i kraft den 10 oktober, har överklagats av Institut Curie. Man menar att patentet inte är tillräckligt mycket av en nyhet och att Myriad Genetics genom patentet får ett oacceptabelt monopol på bröstcancer tester.

I ett direktiv från 1998 godkänner EU rätten att ta patent på biotekniska uppfinningar. Men EU-parlamentet anser att Myriad Genetics går mycket längre än direktivet medger eftersom patentansökan är så bred att den täcker in nästan alla möjligheter att undersöka ärftlig bröst- och livmodercancer.

Peter Johansson och Sara Olsson är affärsjurister på GU Affärsutveckling vid Göteborgs universitet. Tillsammans med Peter Edlund, affärsjurist på Sahlgrenska akademien, ger de råd inom avtal och immaterialrätt till institutioner och forskare som samverkar med industrin eller som vill kommersialisera sina innovationer.

Stort pris till Finn Waagstein

PROFESSOR FINN WAAGSTEIN vid Hjärt-kärlinstitutionen, Sahlgrenska akademien, har tilldelats ett av arabvärldens finaste vetenskapliga pris – kung Faisals internationella pris i medicin 2002. Han belönas för sitt forskningsarbete kring användningen av betablockerare i samband med behandling av hjärtsvikt som blivit den enskilt mest betydande behandling man har mot hjärtsvikt i dag.

– När jag började med detta för drygt tjugofem år sedan var behandlingen mycket kontroversiell, då skulle man göra tvärtom, berättar Finns Waagstein. Det tog tjugo år för forskningen att inse att det här var rätt. Jag tycker förstås att det är mycket trevligt att ha fått det här priset men vill gärna påpeka att forskning är ett teamwork. Andra personer som varit engagerade i forskningen kring betablockerare vid hjärtsvikt har till exempel varit hjärtläkaren Ingemar Valentin och professor Åke Hjalmarsson

Prissumman är på 200 000 dollar och Finn Waagstein delar priset med professor Eugene Brunwald från Harvard University, USA.

Professor Finn Waagstein

Forskning om Alzheimer belönas

DOCENT KAJ BLENNOW vid institutionen för klinisk neurovetenskap har tilldelats Alois Alzheimer Award för 2001. Priset är på 20 000 dollar och delas ut av psykiatriska kliniken i München där Alzheimer var verksam.

Kaj Blennow får priset för sin forskning som leder till snabbare och säkrare diagnostisering.

– Med hjälp av analyser av förändringar i den vätska som omger hjärnan kan vi på ett tidigt stadium med mycket stor säkerhet avgöra om en patient verkligen har Alzheimer, berättar han. Det gör att man kan sätta in behandling tidigt, innan patienten börjar bli dement.

Kaj Blennows forskning möjliggör också studier av sjukdomens patologi, vilka störningar som äger rum i hjärnan och vad sjukdomen beror på.

Sara Olsson, affärsjurist vid GU Affärsutveckling

NYHETER

25 miljoner till nya vacciner

Ett cancertvaccin blir ett av de nya projekt som det nyetablerade vaccinforskningsinstitutet GUVAX kommer att ägna sig åt.

DET ÄR INSTITUTIONEN för medicinsk mikrobiologi och immunologi som får 25 miljoner kronor i stöd från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse för att etablera ett särskilt vaccinforskningsinstitut – Göteborg University Vaccine Research Institute - GUVAX. Professor Jan Holmgren blir chef för det nya institutet.

Vaccinforskningen vid GU har länge varit framträdande på en internationell forskningsscen, särskilt när det gäller forskning kring infektioner i mag-tarmkanalen. Bland annat har Jan Holmgren tillsammans med professor Ann-Mari Svennerholm utvecklat ett drickbart vaccin mot kolera och det enda vaccinet i världen mot så kallad ETEC-diarré som slår hårt mot barn i u-länderna och drabbar resenärer.

– Verksamheten vid GUVAX har egentligen vuxit fram gradvis under 20 år men med de nya resurserna kommer vaccinforskningen att kunna få en tydligare identitet och profil utåt, inte minst internationellt sett, säger Jan Holmgren. Det låter visserligen mycket med ett resurstillskott på

25 miljoner kronor men det är en summa som fördelas på fem år. Pengarna räcker ungefär till att rekrytera 4-5 personer – några seniora forskare och några yngre och att satsa på ett nytt vaccin.

I praktiken kommer cirka 20 disputerade forskare, 10-15 doktorander och ett drygt 10-tal ytterligare personal att vara verksamma inom GUVAX, även om alla inte kommer att vara heltidsengagerade i institutet.

ETT PROJEKT SOM BLIR ett direkt resultat av de nya pengarna är en satsning på forskning i riktning mot ett vaccin mot vissa varianter av cancer.

– Det är ett område där det finns mycket bättre förutsättningar nu än tidigare. Vi kommer att inrikta oss på att se om man kan göra något åt någon form av lungcancer och colorektal cancer. I så fall skulle det inte handla om att använda vaccinet i förebyggande syfte utan som en slags behandling.

Allergier är ett annat prioriterat område, likaså forskningen på den så kallade magsårsbakterien *Helicobacter pylori* och genitala infektioner som herpes och klamydia. Det kommer också att bli fortsatt arbete på ETEC-vaccinet.

– Där är det stora slutprovningar på

gång, går de bra kan man förhoppningsvis ha det nya vaccinet ute på marknaden i Europa inom 2-3 år, vilket är korta perspektiv i sådana här sammanhang. Det nya vaccinet kommer att vara bredare och kunna täcka alla de varianter av sjukdomen som finns på olika håll i världen.

VACCINFORSKNING är ett område med stor internationell konkurrens men innebär också mycket internationellt samarbete. Vaccinforskningen vid GU har väl etablerade samarbetsprojekt med bland annat WHO och internationella forskningsinstitutioner i Bangladesh och Korea.

– Ett väldigt spännande men svårt problemområde handlar om hur vaccinen ska komma dem tillgodo som behöver dem bäst, säger Jan Holmgren.

I det sammanhanget deltar GU i det internationella forskningsprogrammet DOMI vid IVI, ett stort vaccinstitut i Söul, Korea, som bland annat ska hjälpa regeringarna i sju länder i Asien, alla med mer än 100 miljoner invånare, att introducera vaccin mot kolera och tyfoidfieber och få igång en lokal produktion av dessa vacciner.

Jenny Lööf

PHOTO: GÖRAN OLSSON

Jan Holmgren är särskilt stolt över GU:s samarbete med Vietnam, där man kan producera det svenska vaccinet till en mycket låg kostnad.

Stort intresse för distansutbildning

Nästa år bildas Nätuniversitetet och många nya kurser och utbildningar på distans kommer att starta. Från GU är det ett 20-tal institutioner som vill hoppa på tåget, när 211 miljoner kronor delas ut under det första året.

NÄTUNIVERSITETET är en del i satsningen på att motverka social snedrekrytering och främja mångfalden på högskolan. Den nya tekniken ska locka fler studenter och nya grupper som saknar högskoleutbildning. Så marknadsför regeringen Nätuniversitetet.

Under första året kommer högskolor och universitet att släsa om 211 miljoner kronor som går till IT-baserade utbildningsprojekt.

Vid Göteborgs universitet är det Solveig Björcke, ordförande i distansrådet, som handlägger ansökningarna. Trots rekordkort ansökningstid är hon nöjd med att så många institutioner verkar vara på hugget och är intresserade av att söka pengar.

– I den första omgången är det främst kurser som redan finns vid GU. Men alla typer av utbildningar kan komma ifråga.

Kravet är att det ska vara utbildningar där man utnyttjar IKT, Internet, kommunikation och teknik, och det ska vara möjliga att läsa, oavsett tid och rum, säger Solveig Björcke.

Den institution som beviljas pengar ansvarar för hela utbildningen och ska kunna garantera att alla ska kunna följa utbildningen, oberoende av var studenten bor i landet. Ersättningen är den samma för alla utbildningar, 90 000 kronor per student.

I PRINCIP KAN både grundutbildning och vidareutbildning ges, men Solveig Björcke tycker att modellen passar bäst för vidareutbildning och utbildningar inom yrken där det råder brist på kvalificerad arbetskraft.

– I takt med att samhället förändras snabbt ställs det ökade krav på ständig vidareutbildning. När man väl har etablerat sig, skaffat sig yrke, familj och barn är det inte längre lika lätt att läsa vidare. Då är nätuniversitetet perfekt, säger hon.

– Det ska vara utbildningar som attraherar studenter och som är till nytta för

samhället. Till exempel inom mitt område, hushållsvetenskap, är det många som saknar högskoleutbildning.

Solveig Björcke berättar att GU har ganska lång erfarenhet av distansutbildningar. Just nu drivs bland annat en distansutbildning för obehöriga lärare och en annan för sjuksköterskor som vill komplettera sin utbildning.

Även om utbildningarna är virtuella är det inget som utesluter att studenterna kan träffas några gånger per termin. Det tycker Solveig Björcke är en bra idé.

– Utvärderingar visar att några fysiska träffar ger bättre genomströmning.

UTBILDNINGARNA kommer att utvärderas av Nätuniversitetet. Hon tror inte att det är någon risk för att kvaliteten blir lidande bara för att utbildningen ges på distans.

– Nej, tvärt om. När man bedriver distansutbildning tvingas man tänka igenom vilken pedagogik man använder. Till exempel om föreläsningar bandas och kan användas flera gånger, då kan institutionerna få pengar över för att satsa på vidareutveckling av kursen och seminarier, där

kursdeltagare får diskutera föreläsningen.

Eftersom en stor del handlar om teknik och distribution finns det ett stort intresse från Universitets-TV att medverka i utbildningarna. Enligt Solveig Björcke kan deras erfarenhet av TV-produktion vara till stor nytta för inspelning av föreläsningar och videokonferenser.

Än så länge är det dock oklart om institutionerna är intresserade och om de är beredda att skjuta till pengar för detta.

Allan Eriksson

Fakta / Distansutbildning

Regeringen satsar totalt 211 miljoner kronor på Nätuniversitet genom att omfördela 2 350 utbildningsplatser.

Göteborgs universitet har lämnat in en ansökan om att bedriva distansutbildning omfattande 813 helårsstudieplatser – vilket motsvarar 73 miljoner kronor. Från GU har ett 20-tal ansökningar kommit in från samtliga fakulteter förutom medicinska och odontologiska.

Befordrade professorer får störst lönelöft

Professorerna är vinnarna i årets lönerörelse. Deras löner stiger mest, med 5 procent. Den särskilda satsningen på befordrade lektorer och professorer innebär att andra grupper har fått stå tillbaka.

ÅRETS LÖNEAVTAL innebär en garanterad lönepott på minst 3,2 procent. Det faktiska utfallet för hela universitetet blev högre, 3,37 procent, men resultatet varierar mellan olika fakulteter. Lönerörelsen blev därför något bättre än vad facken hade hoppats på.

– Vi vet inte riktigt hur det har gått, eftersom vi inte har tillgång till exakt statistik än. Totalt sett är det ett ganska bra avtal, om man jämför med avtalen vid andra högskolor och universitet. Men det är ett problem att högskolesektorn släpar efter i löneutvecklingen jämfört med övriga samhället, konstaterar Eva Sjögren på OFR/S.

Även SACO anser att det är ett relativt bra avtal.

– Givetvis kunde löneutrymmet ha varit större och många medlemmar kommer säkert att bli besvikna. Det är långt ifrån det kravet som vi ställde. Men tack och lov är det ett ettårigt avtal, säger Inger Wilgotson Lundh, SACO:s ordförande.

PRELIMINÄR STATISTIK visar att årets lönerörelse var en framgång för professorer som totalt sett höjde sina löner med drygt fem procent.

I löneförhandlingarna har befordrade lektorer och professorer varit en särskilt prioriterad grupp och de har fått de största lönelöften.

FOTO: GÖRAN OLSSON

Inger Wilgotson Lundh, SACO

– Fakulteterna och arbetsgivaren har varit angelägna om att motverka uppkomsten av ett A- och B-lag bland professorer. De har fått titeln men inte pengarna. Om vi inte satsar på dem sabbar man hela befodringsreformen och det är vi inte betjänta av, säger Per Sjöstrand från OFR/S.

Inger Wilgotson Lundh vid SACO hål-

ler med om att det har varit angeläget att göra en extra satsning på befordrade professorer.

En konsekvens är att andra yrkesgrupper har fått mindre att dela på. Bland andra har adjunkterna fått stå tillbaka i årets lönerörelse. Det beklagar både SACO och OFR/S.

– Jag är bekymrad över adjunkternas dåliga löneresultat eftersom jag vet att det finns ett stort missnöje. De flesta fick bara 300 till 600 kronor mer i lön. Vi fick tyvärr inte igenom det löneutrymme som krävdes för att adjunkterna skulle kompenseras, anser Ingvar Karlsson (OFR/S).

Från SACO framhåller man att även bibliotekarierna och dietisterna är missgynnade grupper. Bland akademiskt utbildade hör de till universitetets låglönegrupper, vilket förmodligen beror på den stora kvinnodominansen, tror Annika Badre.

– Det är upprörande att de har så dåliga löner. Det borde finnas möjligheter att höja deras löner mer, men den goda viljan saknas hos arbetsgivaren. Bibliotekarierna borde ligga på samma nivå som adjunkter, men nu ligger de flera tusen kronor under.

OFR/S HÄVDAR att administrativ personal, däribland intendenterna och högskolesekreterarna, är en gynnad grupp i löneförhandlingarna.

– Ett individuellt lönesystem gynnar dem som har fått högre befattning och kompetens för att utföra mer kvalificerade arbetsuppgifter än tidigare, säger Per Sjöstrand, som anser att ju mer universitetets värld penetreras av ekonomi på bekostnad av pedagogik och forskning, desto mer gynnas de som har en nyckelfunktion i det ekonomiska systemet.

SEKO:s ordförande Lennart Olsson vill inte kommentera förhandlingsresultatet, eftersom det inte finns någon grupp som prioriterats. Han erkänner dock att man inte har lyckats när det gäller lokalvårdarna.

– Det har varit svårt att få igenom några större lönehöjningar för lokalvårdarna. Situationen är känslig. Deras verksamhet är konkurrensutsatt och det finns risk för att GU köper in städverksamhet på entreprenad om lönerna höjs för mycket. Inte blir lokalvårdarnas situation bättre bara för att man köper in tjänster utifrån.

Lennart Olsson är orolig över den ökade sjukskrivningen hos lokalvårdarna. Han anser att det behövs en rad åtgärder, bland annat satsningar på friskvård.

Att lokalvårdarna är en kvinnodominerad yrkesgrupp spelar sannolikt stor roll, tror Lennart Olsson. Jämfört med expeditionsvakter/tekniker, där flertalet är män,

tjänar lokalvårdarna flera tusen kronor mindre.

– Det är klart att det finns orättvisa löner. Om fler av lokalvårdarna hade varit män så hade de säkert haft en högre lön.

ALLT PEKAR MOT att nästa års lönerörelse blir tuff, inte minst med tanke på att det

FOTO: GÖRAN OLSSON

Per Sjöstrand, OFR/S

ekonomiska läget knappast kommer att förbättras. Samtliga fack kommer att kräva ett avtal som ger allt fler mer pengar i plånboken.

Från OFR/S är det framför allt tre frågor som man kommer att driva: att förbättra lönebildning med regelbundna lönesamtal, att åtgärda osakliga löneskillnader och att höja lönenivån totalt sett.

– Det går inte att driva den här verksamheten med sämre löner än i samhället i övrigt. Det går på kort sikt – men på lång sikt kommer det att bli ett jätteproblem med kompetensförsörjningen, befarar Per Sjöstrand.

Allan Eriksson

Så här blev utfallet av lönerörelsen

Gemensamma förvaltningen	3,24
Handels	3,38
Hum fak	3,30
Konst fak	3,53
Med fak	3,23
Nat fak	3,55
Odont fak	3,37
Sam fak	3,31
Tema	3,54
UB	3,66
Utbildn fak	3,42
Totalt	3,37

Den garanterade lönepotten var minst 3,2 procent vid GU. Ingen fakultet/område hamnade under 3,2 procent, lägst utfall blev det för gemensamma förvaltningen och medicinska fakulteten. Bäst gick det för UB, naturvetenskapliga fakulteten och Temanämnden.

Lyckad satsning på lönesamtal

I LÖNEFÖRHANDLINGARNA har OFR/S drivit kravet på lönesamtal hårdast. I det lokala avtalet fick facket igenom en straffavgift för personer som inte haft lönesamtal.

– Ända sedan 1986 har vi ställt krav på lönesamtal. I år är det ett trendbrott. För första gången känner vi att arbetsgivaren har ställt sig bakom kravet, säger Ingvar Karlsson.

Hur lönen sätts är en viktig principiell fråga som har betydelse för arbetsmiljön, tillägger Per Sjöstrand.

– Lönerörelsen handlar inte bara om löner utan om att skapa en bra lönebildningsprocess vid GU, där relationen mellan chef och medarbetare stärks.

Kritik mot lönekriterier

ARBETSGIVAREN har antagit lönekriterier som i varierande grad används vid universitetet. Men samtliga fack är kritiska mot kriterierna framför allt på två punkter: de är inte anpassade efter olika yrkeskategorier och subjektiva bedömningar spelar för stor roll vid lönesättningen.

– Det behövs olika kriterier för olika yrkesgrupper. Arbetsgivarens lönekriterier är allt för godtyckliga. Det gör det till exempel svårt att opponera sig och att våga vara kritisk när man vet att chefen sätter lön efter hur man är som person, säger Inger Wilgotson Lundh.

SEKO är skeptiskt till individuell lönesättning som man menar strider mot principen om lika lön för likvärdigt arbete.

– Enligt grundlagen ska alla människor behandlas lika. Samtidigt ska chefen sätta lön efter hur du sköter ditt arbete och då finns det en risk för godtyckliga bedömningar, säger Lennart Olsson.

Start för kursportal

FRÅN DEN FÖRSTA januari ska det bli lättare att administrera kurser inom grundutbildningen. Då sätts nämligen Kursportalen och alla institutioner vid GU får tillgång till systemet.

Kursportalen innebär att varje kurs har en egen hemsida på Internet. Här kan studenterna hitta all tillgänglig information om kursen som schema, studieanvisningar och kursplan. Det finns också funktioner för e-postlista och diskussionsforum, seminarie- och tentamensanmälan samt kursutvärdering.

Information om kursportalen finns på: <http://www.it.gu.se/projekt/kurser.html>

NYHETER

Öppenhet bidrar till bättre kvalitet

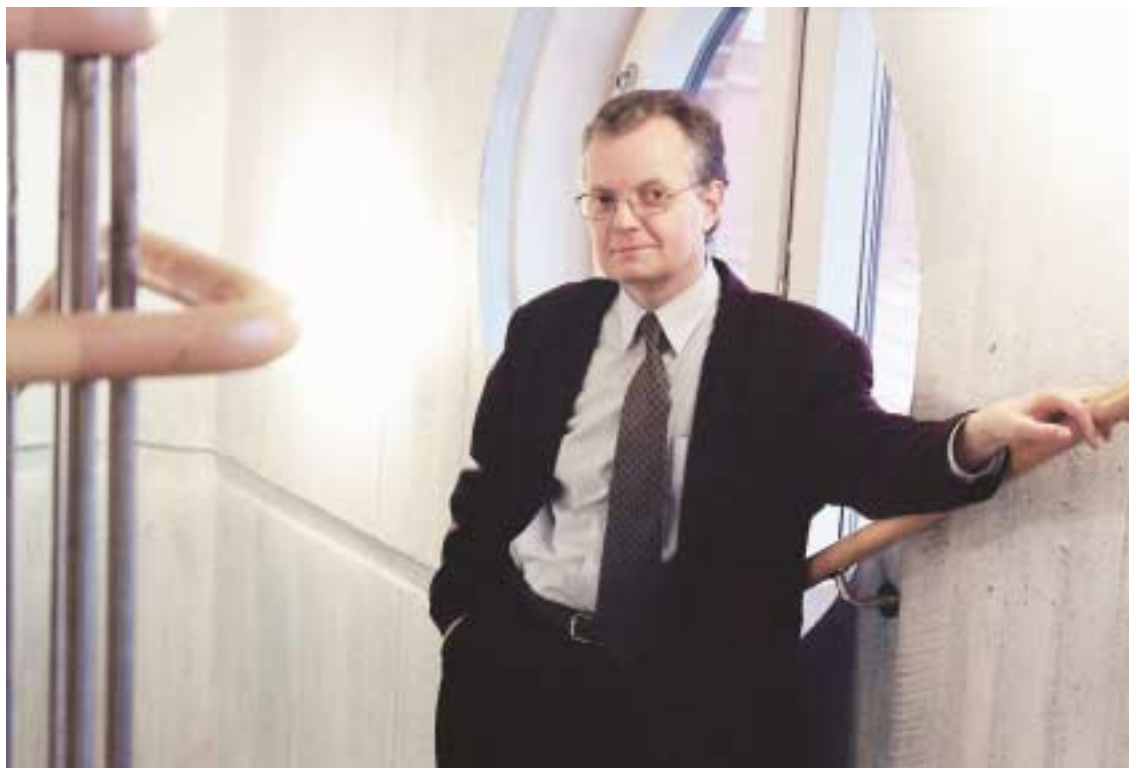

FOTO: EVA STOOP

Bengt-Ove Boström, som är vicerektor för kvalitetsfrågor, har stora förhoppningar på att kvalitetsarbetet kan bidra till att GU bättre tar tillvara på samarbetet, inom såväl utbildning som forskning.

Kvalitetsarbetet kan bli det kitt som håller ihop universitetets olika delar. Det hoppas Bengt-Ove Boström, som efterlyser större öppenhet och dialog.

Vi borde bättre ta vara på möjligheterna att lära av varandra, anser han.

– VI LEVER I EN kunskapsorganisation med en stor potential som kan utnyttjas såväl i undervisning och forskning som vid beredning av ledningsbeslut. Genom att ta reda på vad anställda tycker kan man fatta klokare beslut som är bättre förankrade och därmed lättare att genomföra.

Erfarenhets- och kunskapsutbyte är grunden i ett kvalitetssystem, konstaterar Bengt-Ove Boström, vicerektor för kvalitetsfrågor.

Högskoleverkets granskning av kvalitetsarbetet vid svenska universitet och högskolor har nu dragit igång och GU:s arbete ska synas i sömmarna. Det som ligger till grund för utvärderingen är självvärderingen, som antogs av styrelsen i oktober.

– Självvärderingen är varken en betygssättning av kvalitetsarbetet eller en reklamfolder av hur bra Göteborgs universitet är – utan snarare en analys av universitetet och hur vi tänker kring kvalitetsarbetet, säger Bengt-Ove Boström.

SEDAN I SOMRAS har GU ett nytt kvalitetssystem. Det omfattar all verksamhet och ger varje enhet stor frihet att utforma kvalitetsarbetet på sitt sätt men ställer också krav på uppföljning.

Enligt Boström är det en stor fördel att Göteborgs universitet är ett stort och varia-

tionsrikt universitet – det bredaste i landet. Samtidigt skapar storleken och den breda mångfalden svårigheter. Det har visat sig vara en tuff uppgift att styra universitetet och följa upp beslut, påpekar Boström som ser tendenser till ökad splittring.

– Å ena sidan tror jag på den decentraliserade modellen, där varje enhet tar ansvar för sitt eget kvalitetsarbete. Å andra sidan är det viktigt att GU också är ett sammanhållet universitet. Det gäller att vi drar nytta av all den kunskap som finns samlad här. Och så länge vi utgör ett universitet så ställer departement och Högskoleverk krav på GU – inte på enskilda fakulteter eller institutioner. Av båda dessa skäl är det viktigt att ledningsbeslut följs upp.

EN ORSAK TILL den ökade splittringen är att universitetets beslutsstruktur till viss del är oklar, menar Boström. Han är inte förvånad över den pågående debatten om var verksamheten ska bedrivas och beslut fattas. Ett exempel på detta är motståndet från fakulteterna att bilda ett centralt universitetspedagogiskt centrum. Medan fakulteterna vill bedriva eget pedagogiskt utvecklingsarbete betonar ledningen vikten av gemensamma satsningar på pedagogik.

– Decentralisering och centralisering har både för- och nackdelar. Men en icke sammanhållen och förbehållslöst decentraliserad verksamhet tar inte tillvara värdet av att lära av varandra.

Bengt-Ove Boströms vision är att kvalitetsarbetet kan bli en viktig del i det kitt som håller samman universitetet. Det kan gälla såväl undervisning, forskning och andra verksamheter som organiseringen av kvalitetsarbetet.

– Vi visar upp vad vi gör och berättar varför vi gör saker på olika sätt. Tanken är inte att det ska finnas en central kontrollinstans som kontrollerar kvalitetsarbetet i detalj.

Boström föreslår istället en modell där man utser kolleger från olika delar av GU som granskar varandras verksamheter. Det kan vara seminarieliknande "audits" och andra mötesplatser, där man utbyter erfarenheter och där goda kvalitetskulturer kan uppstå.

Vad kännetecknar egentligen goda kvalitetskulturer?

– En genuin vilja att utvecklas och därmed en ambition att få reda på egna svagheter och brister.

Det är ett problem, menar Boström, när kraven på kvalitetsarbete upplevs som myndighetsutövning, något som tar tid och resurser.

– Det är roligare och effektivare om kvalitetsarbetet styrs av en önskan om att utveckla den egna verksamheten.

EN FÖRUTSÄTTNING för kvalitetsarbetet är öppenhet och insyn. En självklar hållning, kan det tyckas. Men samtidigt finns det, enligt Boström, en rädsla för att bli kritiserad.

– För att vi ska ha glädje av det stora universitetet måste vi lära oss av varandra och värna om en öppen dialog. Samarbete skapar bättre samordning. Lärare och institutioner kan lära av varandra, både vad det gäller ämneskunskaper, pedagogik och organisation.

Men ett lyckat kvalitetsarbete är också beroende av en god arbetsmiljö och Bengt-Ove Boström ser med oro på när medarbetare sjukskrivs och slits ut i förtid.

– Den ökade psykiska och fysiska pressen hämmar kreativiteten som är nödvändig i forskning, utbildning och övrigt arbete. Arbetsmiljöfrågor är viktiga och måste prioriteras högt.

Han anser att man borde genomföra en enkätundersökning, liknande den som genomförts med studenterna inom ramen för STUG-projektet, för att ta reda på hur personalen upplever sin arbetssituation.

MEN NU NÄRMEST väntar utvärderingen.

– Vi får se om Högskoleverket tycker att vi jobbar på rätt sätt, säger Bengt-Ove Boström. De kommer säkert att efterlysa resultat. Än så länge har vi bara en plan – det mesta arbetet återstår. Det låter som om vi har ett hästjobb framför oss, men det behöver inte bli så om man väljer arbetsätt klokt. Men det kan kanske ta tid innan vi ser tydliga resultat.

Allan Eriksson

Fakta /

Utvärdering av kvalitetsarbetet

I början av nästa år kommer en utvärderingsgrupp från Högskoleverket att granska och bedöma kvalitetsarbetet vid Göteborgs universitet, Chalmers och Kungliga Tekniska Högskolan. Den nya utvärderingen är en uppföljning av granskningen från 1998. Då fick GU:s kvalitetsarbete mycket beröm, bland annat framhölls att kvalitetsarbetet var väl utvecklat och professionellt.

Universitetets tidning ska vara ett organ för debatt

GU Journalen – som kanal för diskussion och öppenhet – är ett viktigt kvalitetsinstrument. Det framkommer i den självvärdering som antagits av styrelsen.

För att ledningen ska kunna fatta kloka beslut är det viktigt att anställda får information och möjligheter att lämna synpunkter.

”En allmän diskussion är ett viktigt kvalitetsinstrument för universitetets beslutsprocesser. För att ståndpunkter och argument skall vara till nytta för beslutsfattandet måste denna diskussion, åtminstone till en del, föras så att alla kan ta del av den”, står det i självvärderingen. Där finns en direkt hänvisning till GU Journalen och den virtuella debattsidan.

Det konstateras att den allmänna diskussionen om universitetsfrågor inte är särskilt omfattande inom universitetet, och universitetsledningen rekommenderas därför att analysera vad man kan göra för att ytterligare stimulera den.

Forskning om handikapp samordnas

Intresset för handikappforskning är stort vid GU:s samtliga fakulteter. Det visar en enkätundersökning som programrådet för tvärvetenskaplig handikappforskning gjort.

NU HAR ETT förslag lämnats till rektor om att göra handikappforskning till ett särskilt profilområde vid GU och Chalmers.

Enkäten sändes ut till samtliga lärare och forskare vid GU under våren via e-post och innehöll frågor om huruvida man redan bedriver forskning om handikappfrågor, om man är intresserad av området och vad man tycker om handikappfrågor som en särskild profil.

– Vi fick in ett sextiotal positiva svar men många meddelade sitt intresse muntligt så siffran är en underskattning, förklarar Erland Hjelmquist, professor i handikappforskning med beteendevetenskaplig inriktning vid psykologiska institutionen.

HÄLFTEN AV ALLA positiva svar kommer från medicinska och samhällsvetenskapliga fakulteterna. Den andra hälften fördelar sig jämt över de övriga fakulteterna. Svaren omfattar forskning på alla åldersgrupper, från spädbarn till äldre.

– Det finns forskning om handikappfrågor som utgår från så olika perspektiv

som rättsliga-, etiska-, familje-, arbetsmarknads-, utbildnings- och miljöperspektiv. Mycket forskning fokuserar på funktionshinder inom olika områden som motorik, syn, hörsel, språk och kognition. Psykiska funktionshinder är ett annat område.

Habilitering och rehabilitering är ytterligare ett inslag i forskningsbilden.

– Dessutom pågår forskning om attityder till och föreställningar om funktionshinder och handikapp, bemästringen av livssituationer och hur man kan leva ett värdigt liv med påtagliga funktionshinder. Och en omfattande verksamhet inom design med inriktning mot funktionshinder och handikapp är under uppbyggnad vid GU.

DEN ENHET man vill skapa ska bli ett forum där forskare vid GU och Chalmers ska kunna träffas i en stimulerande miljö för att till exempel arbeta fram olika idéer om forskningsprojekt.

– I anslutning till den här enheten försöker vi också skapa ett nätverk där företrädare för region, kommun och andra högskolor i regionen samt olika handikapporganisationer ska kunna mötas.

Enkäten har gjorts med stöd av rektor och intresset för en fastare struktur för han-

dikappforskning finns inte bara vid GU utan också på många andra håll som hos kommun och organisationer.

– Om handikapp blir ett profilområde kan vi kanske fånga upp ännu fler människor som inte varit så intresserade hittills, kanske för att de inte riktigt varit medvetna om allt som görs när det gäller handikapp och funktionshinder vid GU och Chalmers.

Eva Lundgren

Fakta / Handikappforskning vid GU

Programrådet för tvärvetenskaplig handikappforskning har funnits sedan 1992 och är en immateriell verksamhet som bedrivs av forskare från GU och Chalmers. Här finns företrädare för psykologi, lingvistik, logopedi och foniatry, neurologi och neuropsykologi, rehabiliteringsmedicin, specialpedagogik och arkitektur. Man har bland annat arbetat för att främja doktoranders avhandlingsarbeten.

Det man nu vill åstadkomma är en fastare struktur för forskningen inom handikappområdet och man vill även samverka med samhället i övrigt, som andra universitet och högskolor, kommunen och olika handikappföreningar.

Notiser

Professur till Segerstedts minne

DET ÄR STIFTELSEN Torgny Segerstedts minne som drivit frågan om professuren.

– Universitetsledningen har visat ett stort intresse för det här. Man har tillsatt en arbetsgrupp som ska utarbeta ett förslag och se över att den vetenskapliga standarden följs vid tillsättandet av professuren, säger stiftelsens ordförande Mikael Romanus.

Mikael Romanus betonar att man inte vill låsa sig till någon bestämd institution. Professuren kan till exempel placeras vid journalistik och masskommunikation, juridik, sociologi, psykologi eller historia.

– Kandidaterna ska vara personer som vill handleda studenter och själva forska kring frågor som knyter an till Torgny Segerstedts tankar och arbete för det fria ordet, påpekar han.

Tanken är att gästprofessuren ska gälla för ett år i taget och förhoppningen är att den kan tillsättas hösten 2002.

Alltinget i P1 i januari

RADIOPROGRAMMET ALLTINGET kommer i början av nästa år att ta steget över till riksradien. Programmet, som nu är inne på sin åttonde termin i P4, blir då för en tid en del av P1:s nya folkbildningstema på lördagar.

Upplägget kommer i stort att vara detsamma men programmet i P1 kommer troligen att sändas under ett annat namn. Grundkonceptet blir dock kvar – med panelen med forskare från Göteborgs universitet som svarar på lyssnarnas frågor och med Lasse Swahn som programledare.

– Men en skillnad är att det inte blir några telefonfrågor utan bara brev- och e-postfrågor, säger Åke Pettersson, som är samordnare av GU:s del i programmet.

Några nya inslag blir det också i programmet, bland annat så kallade "tänk om-frågor", det vill säga samtal utifrån hur saker kunde ha blivit om en viss händelse aldrig inträffat eller ett visst beslut aldrig fattats.

Alltinget kommer att sändas i P1 från och med lördagen den 19 januari, men flytten mellan kanalerna är bara tillfällig.

– Vi kommer absolut inte att överge P4-publiken, vecka 11 är vi tillbaka i P4 och sänder sedan som vanligt våren ut, säger Åke Pettersson.

De två sista veckorna i december år 2002 blir det sedan åter möjligt att höra Alltinget i P1.

En glaskub som mötesplats

– JAG TYCKER ATT DET ÄR dejligt! Det känns väldigt bra att museet äntligen börjar få en fysisk karaktär, nu händer det faktiskt något!

Så säger museidirektör Jette Sandahl med anledning av att kulturminister Marita Ulvskog och kommunstyrelsens ordförande Göran Johansson i början av november tog det första spadtaget för byggandet av det nya Världskulturmuseet.

Museet ska vara klart för inflyttning våren 2004. I väntan på det står det en kub på 8x8x8 meter på den plats bakom Universeum där museet ska byggas och kuben ska fungera som mötesplats och informationscenter fram till dess att museet är klart.

– Vi ska ha små tillfälliga utställningar

bland annat med en modell av hur huset kommer att se ut, multimedievisningar och andra konstnärliga produktioner, berättar Jette Sandahl. Det är ett sätt att påminna om att vi faktiskt finns till och så vill vi förstås väcka intresse för det kommande museet.

Just nu pågår utställningen När mötte du världen första gången? Hundratals människor har intervjuats och har fått berätta om tagluffning, en bilresa till Italien, en sammetsask med pärlor i och om den första dagen i skolbespisningen.

Till kuben kan man titta in varje torsdag mellan klockan 10.00 och 22.00. Mer information?

Det finns på: www.varldskulturmuseet.se

Jette Sandahl inviger bygget.

Nu finns över 650 bilder i GU:s bilddatabas!

Du behöver inte leta längre...
Hämta hem bilder på <http://cumulus.it.gu.se>

Profilen

Namn: Lotta Mellander, överläkare barnonkologen, Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, professor i internationell medicin.

Bakgrund: Växte upp i Uppsala. Pappa var barnläkare. Jag vet inte om jag valde yrket tack vare eller trots.

Karaktärsdrag: Nyfikenhet och engagemang. Nyfikenheten är drivkraft i mycket. Jag har väldigt mycket idéer men jag hinner inte genomföra alla. Det är kanske en svaghet att inte se sina begränsningar.

Fritidsintressen: Lyssnar på klassisk musik. Är ute i naturen. Havet har betytt mycket, och fjällen. Förut hade jag en segelbåt, men jag fick bara åka ut och ösa den och hann aldrig segla så den är bortadopterad nu. Jag umgås med vänner som befinner sig lite väl utspridda i världen. Och så har jag ett litet sommarhus i Skärhamn som jag snickrar på i nödfall.

Om framtiden: När det gäller internationalisering finns det många som kan bära idéerna vidare, men när det gäller internationell medicin är vi inte så många. Jag skulle vilja att det fanns någon form av struktur som skulle kunna leva vidare.

Text: Kajsa Asklöf Bild: Hillevi Nagel

Lidandet finns även om vi blundar

En del tycker om att synas, andra verkar hellre i det tysta. Lotta Mellander tillhör den senare kategorin, och låter sig bara motvilligt intervjuas.

Det blir kanske så när individen inser sin relativa litenhet i världen, och det gör man gärna på en kontinent som Afrika.

VILL MAN VETA något om Lotta Mellanders förtjänster är det ingen idé att fråga henne, det är ett napplöst fiske, utan man tvingas att vända sig till människor i hennes omgivning. "Otroligt kunnig", "Förmedlar komplicerade kunskaper på ett pedagogiskt bra sätt", "En otroligt bra förebild" är omdömen från en tidigare student. "Hederlig, rätträdig och entusiastisk" kan man få höra från en kollega, med tillägget "En person som uthålligt driver de frågor hon tycker är viktiga".

En sådan fråga är internationalisering. Den upptar både mycket av hennes tid och tankar, och det är tack vare henne som läkarstudenter vid GU numera kan läsa internationell medicin med en del av studierna förlagda till Tanzania eller Pakistan.

NÄR LOTTA VAR nyutexaminerad läkare 1968 for hon nästan genast till Sydafrika för att arbeta på den lokala kyrkans sjukhus i Mahlabatini i Zululand. Sjukhuset hade telefonnummer 3 vilket säger en del om graden av modernitet.

– Lidandet i Sydafrika var oändligt politiskt sett. Medicinskt var det en mycket stor upplevelse att få arbeta med de sjukdomar som fanns där. Men för alla som arbetade i Sydafrika var kontakten med människorna den stora upplevelsen. Att fast man var vit i ett land med så mycket hat ändå bli bemött som en människa. Det var en omvälvande upplevelse.

Hon stannade ett år, och hann under tiden att överge planerna på att bli infektionsläkare för att istället inrikta sig på att bli barnläkare.

– Barn är en indikator på hur ett samhälle fungerar, så är det även i Sverige. De är ett lackmuspapper på hur världen fungerar. Det värsta barn kan råka ut för är att bo i en krigszon eller i ett land med mycket diamanter.

INSIKTER SOM SPELADE roll för bytet av inriktning var att i stora delar av världen består hälften av befolkningen av barn, att den gruppen också har den största dödligheten och att undernäring och de sjukdomar de lider av till största delen har politiska orsaker.

– Sydafrika var bortom det man kunde föreställa sig. Människor som lever under fattigdom lever med problem som inte löser sig enbart med medicinska åtgärder.

Det gör att man känner sig otillräcklig.

Någon direkt kulturkrock upplevde hon egentligen ändå inte förrän hon kom hem till Sverige igen.

– Det blev en stor medicinsk kulturkrock. Lidandet är det samma där som här, men sjukdomsbördorna är så mycket större där. När man kommer hem dröjer det innan man ser problemen här och hittar sin plats igen.

Hon ville inte återvända till Sydafrika förrän det första fria valet hållits, vilket var 25 år senare. Då hyrde hon en bil och reste genom landet.

– Sydafrika är det vackraste land jag varit i. Väldsamt, men otroligt vackert.

När hon hade utbildat sig till barnläkare återvände hon till Afrika, denna gången till Tanzania och ett av de största sjukhusen, Kilimanjaro Christian Medical Center i Moshi vid det väldiga bergets fot.

– Jag kom aldrig till toppen.

Det var ju heller inte för att bestiga berg hon kommit dit utan för att arbeta med barn som drabbats av saker som undernäring, malaria och infektionssjukdomar.

– Sjukdomarna man står inför är inte bara relaterade till virus och bakterier utan har att göra med att världen är som den är. Det fick mig att förstå att vi har ett ansvar, även om vi just nu inte ser lidandet.

I Tanzania stannade hon i tre år. Med sig hem från ären utomlands fick hon

kunskaper, insikter, ödmjukhet och förtroende för människor.

– Man ska inte tro att man åker ut för att göra nytta, utan för att lära. Jag har åkt ut för att jag var nyfiken och ville veta hur det var. Den stora gåvan man får är att möta människor som lever under annorlunda förhållanden.

Men hon tycker mycket om Sverige och trivs med att vara på ett ställe där hon känner att hon hör hemma, kan säga vad hon tycker och vara delaktig i olika sammanhang.

NÄR HON VAR i Tanzania hade hon skrivit en fråga till professor Lars Å. Hanson som handlade om antikroppar i bröstmjölk.

– Han tog den på allvar och sa att det kunde jag väl ta reda på själv.

Så när hon kom hem började hon forska om hur poliovaccin påverkar antikroppar på barnets slemhinnor.

– Barn som är utsatta för mycket bakterier bildar snabbare antikroppar. Det finns en immunologisk kompetens hos barn som aktiveras tidigare hos barn födda i en omgivning med ett högt bakterietryck omkring sig. Det viktigaste skyddet på slemhinnorna är den bröstmjölk som ammande barn får.

Med den bakgrund hon har är det inte så konstigt att hon så småningom blev professor i internationell medicin, men att hon också är överläkare på barnonkologen är ganska ovanligt. I mitten av 70-talet fick hon en förfrågan om hon ville arbeta med barn med tumörsjukdomar på Östra sjukhuset.

– Tidigare fanns det inget bot. Nästan alla barn med barnleukemi dog innan cytostatikan kom i början av 70-talet. Av de barn som får lymfatisk leukemi idag kan vi bota nästan 80 procent. Det är en av de stora revolutionerna inom medicinen tycker jag.

HON TYCKER ATT det är fantastiskt att få arbeta med barn, av många orsaker, men alla går inte att bota.

– Det vänjer man sig aldrig vid. Och jag vet inte om man kan säga att man klarar det heller. Vad man lär sig med tiden är att skilja på vad som är möjligt och vad som inte är det. Det är en svår del som tar mycket kraft. Många personalgrupper har

handledning och det skulle vi säkert också må bra av. Vi kommer människor väldigt nära. Även när man inte kan bota är det viktigt vad man gör.

ATT SA MÅNGA barn med tumörsjukdomar ändå kan botas gäller framför allt i rika länder, även om kunskaperna världen över är ungefär de samma. Om man ser till hela världen är det bara 15 procent av alla barn som har tillgång till vård för tumörsjukdomar.

– Förlusten av barn är en precis lika stor katastrof i länder där barnadödligheten är hög.

Det är här internationaliseringstanken kommer in igen. I början av 80-talet klagade studenterna över att de inte fick någon utbildning i sjukvård i andra länder, och bad Lotta att ordna det. Den första kursen hölls 1985.

– Den barnonkologiska avdelningen måste vara öppen och stödjande för familjerna. Det är viktigt att syskonen får vara med, säger Lotta Mellander.

– Det är viktigt att öppna upp utbildningen mot omvärlden och ge studenterna större förståelse för hälsoproblemen i den stora världen. Väldigt lite av sjukvårdsresurserna i världen går till sjukdomar som är viktiga för människor som är fattiga.

Från början gjorde hon det vid sidan av sitt vanliga jobb, och fick ha det som sitt fritidsintresse, men numera är det en integrerad del av verksamheten. Kursen är populär, till de 17 platserna var det förra gången 34 sökande.

DE FÖRSTA SJU VECKORNA ges på hemmaplan, då även andra fakulteter medverkar för att ge studenterna kunskaper i ämnen som internationell ekonomi, kulturmöten och synen på hälsa inom islam.

– Vi försöker att ge medicinerna en slags omvärldskunskap. Varje medicinare behöver ha det perspektivet även för att jobba i Sverige, eftersom vi är ett land som internationaliseras inifrån. Att vi gör det är jättebra, men man kan behöva förstå det också.

Många har sökt medicin för att de är intresserade av internationella frågor, och istället för att åka som turister kan studenterna få möjlighet att åka på ett sätt som kan ge dem ökade kunskaper om det de

sysslar med. Men skälen till att öka kunskaperna om omvärlden ligger inte bara på det individuella planet, utan har även en systembyggande betydelse, enligt Lotta.

– Sveriges behov av världen är mycket större än världens behov av Sverige.

Samarbete över fakultetsgränserna är en annan viktig fråga för Lotta. Hennes grundinställning är att undervisningen blir bättre genom internationalisering som inkluderar student- och lärarutbyten.

– GU är unikt eftersom vi kan arbeta mycket över fakultetsgränserna. Heder åt GU som är vidsynt och har en administration som gör det möjligt. Vi har skapat nätverk i över 15 år och Afrikacenter har delvis vuxit fram ur detta. Fast jag tycker att fler fakulteter kunde inse att de också kan ha nytta av medicinska kunskaper inom sina ämnen för att förstå världen.

Under kursens andra del åker man

antingen till Tanzania eller Pakistan där Lotta Mellander har anlitat lärare på plats. Hon följer förstås med, och resorna kan bli ganska många per år. Speciellt med tanke på att hon också har uppdrag för SIDA:s forskningsnämnd.

ÄVEN OM HON ÄR en person som inte gärna framhåller sina meriter så är hon heller inte den som förminskar sin yrkeskår.

Hennes arbetsdagar är långa, ofta 10 timmar, och jag undrar om hon någon gång har ångrat sitt yrkesval.

– Det är ett hårt jobb, nej, ett arbete, en livsuppgift som jag är tacksam över att få göra så det kan jag inte hålla på att ångra. Det innebär ett oerhört stort ansvar, och kräver en viss stillhet omkring sig om man ska få en bra relation till patienterna.

Finns den tiden då?

– Man får väl ta sig den. Jag hoppas att det kommer att gå att göra det även i framtiden. ■

Nu kommer GU till skolan

– Här är det! ropar Emelie och lägger sig på knä på bryggan för att dra. Det är inte helt lätt men efter en stund har hon halat in repet med CD-skivorna och sänket gjort av cement.

– Får se, ropar barnen och trängs kring racket som är fullt av lerig sörja.

Att barnen som skrapar i leran är mitt uppe i ett av GU:s största samarbetsprojekt med skolan vet de inte. Men de vet att det heter Virtue.

SMUTSEN LEVER. Det har fjärdeklassarna i Åsensskolan i Kungshamn sett i mikroskop. De vet också namnen på de organismer som är stora nog att ses med blotta ögat.

– Havstulpan, små musslor och sjö-pung, förklarar David. Vi var här förra veckan också och tittade men det har inte hänt så mycket sedan dess.

SITT RACK HAR DE tillverkat i slöjden av fem dubbla CD-skivor som de satt fast på ett ledningsrör. Sänket är gjort av cement som fått stelna i en mjölkkartong. Racket halade de ner från bryggan i början av terminen.

– Men varför är havstulpanerna så många på den här sidan men inte på den där? frågar Madeleine och Mathilda.

– Vet inte, säger Marie Larsson, kanske kommer ljuset åt bättre på den sidan?

Att fröken inte vet är eleverna vana vid. För här är det inte fråga om att ha rätt eller fel, om att lyckas eller misslyckas – här handlar det om att få barnen nyfikna på miljön runt omkring dem, att få dem att ställa frågor och försöka hitta svar, att stimulera intresset för naturvetenskap.

VIRTUE – det är ett internationellt forskningsprojekt som har hamnat mitt i den svenska skolan. Projektet innebär samarbete mellan universiteten i Göteborg, Bergen och Baltimore men universiteten vill också ha kontakter med samhället i övrigt.

Och det är här Åsensskolan kommer in. Inom ramen för Virtue undersöker eleverna vad de kan hitta på sina rack, de mäter salthalt i havet, temperatur, pH, siktdjup och strömmar. Resultaten skickar de till en databas i Bergen. Här finns saker att undersöka för såväl de allra minsta förskolebarnen som för elever på gymnasiet sista ring.

VIRTUEENTUSIASTERNA på Åsensskolan heter Marie Larsson, Malin Åkerstedt och Kent Javette. Marie Larsson är från början textillärare men har vidareutbildat sig i teknik och fysik. Med sin breda bakgrund inspireras hon av Virtue i många sammanhang, bland annat i slöjden där eleverna får laga hävar och göra draperier med fiskmotiv.

Malin Åkerstedt är 1-7-lärare och hennes etta har just börjat med Virtue.

– Det som är så bra med Virtue är att det kan användas på alla möjliga nivåer,

inom alla ämnen, förklarar Malin Åkerstedt. Mina förstaklassare och jag gör utflykter till stranden, pratar om vad man kan hitta där, ritar och berättar. Barnen vet ju redan en hel del om havet och livet där, deras föräldrar har båtar och arbetar ofta inom fiskeindustrin. Så intresset finns, det gäller bara att stimulera så att det inte försvinner.

KENT JAVETTE är rektor på skolan. Han vill gärna ha mer av den här typen av undervisning där modern teknik och universitetets kunskaper utnyttjas.

– Lärarna får veta det senaste när det gäller marin forskning och får tillgång till material som ligger flera år före läroböckerna. Och vad som är så fantastiskt med Virtue är att det kan utvecklas nästan hur mycket och i vilken riktning som helst, allt beroende på de olika skolornas resurser och önskemål.

För några år sedan upptäckte eleverna i sexan på Åsensskolan olika utsläpp i havet. Det kom från Festab och från ett fritidshus som släppte ut sitt avlopp direkt i vattnet.

– I kommunen visste man ingenting, berättar Marie Larsson. Så vi måste berätta

och förklara och eleverna fick ett oväntat tillfälle att lära sig hur en kommun fungerar, vad offentlighet innebär och hur man bär sig åt när man ska klaga över något man tycker är fel. Så plötsligt kom Virtue att handla om samhällskunskap.

SINA ERFARENHETER från Virtue har lärarna vid Åsensskolan samlat i ett häfte som de hoppas ska kunna ge inspiration och idéer till andra skolor som vill vara med i projektet.

– Det pågår hela tiden en dialog mellan oss här i Kungshamn och Lars-Eric Pett-

Tillsammans med Malin Åkerstedt undersöker barnen från Åsensskolan de små organismer som växer på deras rack.

Virtue – en förebild för distansutbildningar

ersson på Fortbildningssekretariatet och projektledaren Roger Lindblom om det vi gör och om vilka idéer vi har, berättar Malin Åkerstedt. Och så har vi Gunnar Berg på zoologen som vi skickar frågor till och visar upp våra skivor för och som tycker att det bara är bra att vi kommer och stör.

Ute på bryggorna doftar det tång, det blåser lite men just denna novemberdag skiner solen. Eleverna i fyran drar upp ett annat rack som legat i vattnet i närmare två år för

att se om det finns något nytt där. Racket är fullt med blåmusslor.

Men kommer barnen vid Åsen-skolan att bli forskare när de är stora?

– Nej, säger Madeleine, jag tror inte det. Men det är kul att ta reda på saker.

– Det är roligt att springa ner och kolla om det hänt något med racket, säger Kim. Man lär sig mycket och jag vill gärna vet mer. Men forskare, det vet jag inte... ■

Lektionssalen på zoologiska institutet är fullsatt. Från en tv-skärm vinkar kursdeltagare i Kungshamn och Lysekil.

Fiskars kärleksliv – så heter föredraget med Nisse Hildén som berättar och pekar på overheadbilder – stensnultra, berggyllta och blågyllta.

Nätuniversitetet? Det är redan här.

EN KURS PÅ TIO POÄNG och två fempoängskurser – det erbjuder universitetet de lärare som engagerat sig i Virtue och som vill förkovra sig i naturvetenskap. Kursdeltagarna är gymnasie- eller grundskolelärare på olika stadier och de undervisar i så olika ämnen som no, svenska, engelska, bild och textil. Vilka ämnen man tar upp under kursens gång beror på kursdeltagarnas intressen och behov.

Kurserna är helt frivilliga och har kommit till för att stödja och uppmuntra de lärare som är engagerade i Virtue och som får frågor från sina elever och stöter på problem som de kanske inte alltid kan lösa.

– Alla kursdeltagare träffas en eller två gånger per termin, berättar Roger Lindblom, projektledare för Virtue. Sedan deltar de lärare som bor långt från Göteborg via video. Det är viktigt att föreläsaren känner att alla deltar. Han ska alltid kunna se den klass han har framför sig men också en av videoklasserna. Och även kursdeltagarna ska kunna se varandra på video.

ROGER LINDBLOM anser att Virtue är ett projekt som kan utvecklas hur långt som helst. Man samarbetar redan med universiteten i Bergen och Baltimore och nyligen kom han hem från en resa till S:t Petersburg, där han tillverkat rack tillsammans med en stor grupp lärare. Han har även kontakt med lärare i Trieste och snart bär det iväg till Tunisien.

– Det som är så bra med Virtue är att alla kan delta. Ingen dyr utrustning krävs, man kan anpassa de mätningar man gör efter intresse, elevernas ålder, skolans resurser. Man kan vara djupt engagerad och arbeta med Virtue varje dag i en massa olika ämnen – skriva dikter eller pjäser om havet, lära sig engelska namn på fiskar, rita, måla, skicka e-post till kompisar på andra skolor, göra hemsidor om sitt Virtue-

projekt. Men det finns inga krav – den som vill hålla projektet på en väldigt enkel nivå kan göra det.

PENGAR HAR MAN FÅTT från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse men även Skolverket bidrar med 1,2 miljoner kronor till de kurser universitetet ger.

– Den öppna högskolan och det nya nätuniversitetet är två företeelser som det talas allt mer om, påpekar fortbildningsledare Lars-Eric Pettersson. Men här finns det redan i praktiken. Skolan och universitetet behöver samarbeta: skolan måste få ta del av all den intressanta forskning som finns och universitetet behöver se till att det kommer nya studenter med friska idéer som kan föra forskning och utveckling vidare.

Lars-Eric Pettersson

Roger Lindblom

Text: Eva Lundgren

Foto: Göran Olofsson

Fakta / Virtueprojektet

Virtueprojektet tillkom 1997 genom ett anslag på 40 miljoner kronor från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Virtue står för Virtual University Education. Syftet med projektet är bland annat att med hjälp av den senaste tekniken inom data och kommunikation skapa ett virtuellt universitet mellan universiteten i Maryland, Bergen och Göteborg. Virtues svenska hemvist är Göteborgs universitets marina forskningscentrum (GMF).

En viktig del av Virtueprojektet går ut på samarbete mellan de tre universiteterna och olika gymnasie- och grundskolor i de deltagande länderna. Syftet är att väcka intresse för naturvetenskap.

De medverkande skolorna sätter ut egenhändigt tillverkade rack på olika platser i havet eller i en sjö för att studera vilka växter och djur som sätter sig på racket. Eleverna har kontakt med andra skolor i Sverige, Norge och USA via e-post och chat. De resultat som eleverna kommer fram till skickas till en databas vid Bergens universitet.

I samband med Virtueprojektet erbjuder Göteborgs universitet de medverkande lärarna en tiopoängskurs och två fempoängskurser i naturvetenskap. Mer information finns på skolprojektets hemsida: <http://nml.uib.no/virtue/>

Får pris för orgelengagemang

HANS DAVIDSSON, en av initiativtagarna till GOArt, har av ÅForsk (Ångpanneföreningens forskningsstiftelse) tilldelats årets forskningspris på ett-hundra tusen kronor. Han får priset med motiveringen att "Hans ovanliga och framstående insats att i projektet GOArt lyckas sprida kunskap från universitetet och orgelhuset till praktisk verksamhet med hjälp av okonventionella metoder. Och på så vis gjort Göteborg till en världsledande stad inom området."

– Det känns naturligtvis fantastiskt bra att få en sådan här bekräftelse på att vår forskning har uppmärksammats och lyckats, säger Hans Davidsson som för närvarande och ett och ett halvt år framöver är gästprofessor i orgelhistoria vid University of Rochester, Eastman School of Musik i USA.

Hans Davidsson, prisad orgelentusiast

E-boksprojekt med Studentlitteratur

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET, med Sveriges största e-boksamling, och Studentlitteratur AB har slutit ett samverkansavtal för att arbeta fram en hållbar nätverkslösning för biblioteksdistributionen av svenska e-böcker. UB:s projektarbete stöds av Kungliga Biblioteket, BIBSAM.

Avsikten med samarbetet är att utveckla en bibliotekslösning för elektroniska böcker för att på ett lättare sätt göra akademiska fackböcker mera tillgängliga för studenter, lärare och forskare.

Stora fondboken som databas

GLOBAL GRANT innehåller information om mer än 15 000 olika stiftelser, fonder och andra bidragsgivare. Databasen har nu förvärvat av UB och är tillgänglig för användare över nätet på Göteborgs universitets campus. Adress: direkt (<http://www.globalgrant.com/cgi/swe/pl2.cgi>) eller via Digitala biblioteket:

www.ub.gu.se/Gdig/databaser

Sök efter Global Grant – Stora Fondboken

NYHETER

Satsning i förorten ger mer Universitetets vecka skapar dialog

Kvinna, akademiker, över 46 år och ditrest från en annan stadsdel – så kan man beskriva den genomsnittliga besökaren vid stadsdelssatsningen under Universitetets vecka, när utvärderingen nu är klar.

ARRANGÖRERARNA är nöjda – och på Medborgarkontoret i Bergsjön har man redan börjat planera för en serie föreläsningkvällar under våren – inspirerade av arrangemangen under Universitetets vecka.

Överlag har evenemangen i oktober fått väldigt höga betyg i utvärderingen och den kritik som framförts har främst handlat om praktiska problem kring lokalerna, ljudnivån och liknande.

Trots utlokaliseringen av arrangemangen till Biskopsgården, Bergsjön, Angered och Frölunda var det en stor andel av besökarna som inte kom från den arrangerande stadsdelen. I Frölunda kom till exempel tre fjärdedelar av publiken från övriga Göteborg och dess kranskommuner.

Lena Hallgren, som varit projektledare för stadsdelssatsningen, är nöjd med besöksantalet.

– Projektmålet var att få fler besökare än förra året och det har vi helt klart uppfyllt, säger Lena Hallgren. Men syftet var också att skapa föreläsningar som engagerar och få igång en dialog med besökarna och det känner vi också att vi har uppnått. Vi lyckades trots allt nå 25 procent icke-akademiker.

UTVÄRDERINGEN VISAR att arrangemangen framförallt lockat besökare över 45 år, med undantag för kvällen i Angered som hade en stor andel unga besökare. Där var temat för kvällen *Ungas val och kval*.

– Det handlar ju inte bara om rekrytering, ett annat viktigt mål är att nå föräldragenerationen och också där öka kunskapen om universitetet och vad universitetsstudier innebär, säger Lena Hallgren.

Eftersom målgruppen för satsningen var så stor och sträcker sig över åldrarna 18-50

är det svårt att hitta ett sätt att marknadsföra aktiviteterna som passar alla.

– Det krävs kanske en lite mer riktad satsning som i Angered där programmet vände sig speciellt till unga.

SKILLNADEN FRÅN FÖRRA årets stadsdelssatsning är bland annat en större samverkan mellan den lokala förankringen och universitetet. Och redan har de nya kontakterna gett resultat: efter att ha varit på föreläsningarna i Kulturhuset på Rymdtorget under Universitetets vecka kontaktade man från Medborgarkontoret i Bergsjön Lena Hallgren. Där kommer man nu att fortsätta med en serie föreläsningkvällar i Kulturhuset under våren, där GU kommer att bidra med studieinformation och att försöka engagera lämpliga föreläsare. Också övriga samarbetspartners har visat intresse av ett fortsatt samarbete med GU.

Jenny Lööf

Turistens identitet kartlagd

Charterturisten – vem är det? Ja, i varje fall inte den osjälvständige massturist som vi kanske gärna tänker oss. Etnologen Eva Wolf har identifierat fem olika turiststilar i en avhandling för vilken hon tilldelats ett pris på 20 000 kronor av Kungl. Gustav Adolfs Akademien.

EGENTLIGEN ÄR DET kulturmöten som Eva Wolf intresserar sig för.

– Invandringen till Sverige tycker jag är intressant, hur människorna tänker, hur de upplever nya miljöer och andra sätt att se på saker och ting. Men när jag skulle skriva min avhandling fick jag för mig att jag skulle vända på det här och studera migration åt andra hållet. Vad händer när vi reser ut, träffar andra människor, vad har vi för förväntningar och hur påverkar det vårt sätt att förhålla oss till den andra kulturen?

Eva Wolf gjorde en fallstudie av svenska charterturister i Estoril i Portugal och intervjuade människor om vad de gjorde och om vad de ville få ut av semestern.

– Att jag valde just Estoril beror på att det är en plats som kan attrahera ganska olika sorters turister. Det ligger nära Lissabon, är en gammal badort, där finns ett ganska stort utbud av saker man kan göra, som sport och kultur. Dessutom hade

jag bott där nere tidigare och talar portugisiska så det gjorde arbetet lättare. Det var spännande att träffa alla dessa människor och få dem att berätta om sig själva. Med tanke på att de var på semester var det ju inte självklart att de skulle acceptera att bli störda men alla jag frågade ställde upp och tyckte att det var roligt.

Enligt Eva Wolf kan man urskilja fem olika sorters turiststilar: rekreationsturisten, actionturisten, kulturturen, individualisten och kompromissaren.

– Vilken turisttyp man tillhör beror på ålder, intressen och bakgrund. Men det är inte så att alla unga är actionturister eller alla äldre rekreationsturister. Även lite äldre vill ofta ha spänning och nästan alla som åker på semester vill lära sig något nytt om den plats de åker till.

AVHANDLINGEN HAR RÖNT betydligt mycket mer uppmärksamhet än vad som är vanligt när det gäller forskning.

– Det beror nog på att majoriteten av människor i vårt samhälle har erfarenhet av att vara turister. Det är spännande att läsa om något man själv kan relatera till och man blir nyfiken på vad tursim kan innebära för andra.

Vilken sorts turist är du själv?

– De flesta människor är ju en bland-

ning av olika stilar, det beror lite på situationen. Jag är nog en korsning mellan kulturturist och individualist. Men när jag just blivit klar med avhandlingen, då var jag verkligen trött, så då åkte jag på semester enbart för rekreation. Men ändå, är man etnolog kan man inte låta bli att studera människor och kulturer så det blev väl lite av det också.

Eva Lundgren

Eva Wolf forskar om turism.

Visa framfötterna

Språk är en ömtålig materia. Också tomrummen måste skötas. "Här gäller det att visa fram fötterna." Ett tom rum för mycket.

Det kommer många frågor om språket, men de borde vara fler. Det är aldrig läge för *följdaktligen* med ett d för mycket eller *medlemskap* med ett s för mycket. Ett egendomligt ägarförhållande avspeglas i "Hon *tillhör en* av de bästa forskarna". Och vi blir kraftigt desinformerade när radion påstår, att talibanerna har kvar tusentals *trupper*, det vill säga en jätteamé, i en stad där de har några tusen man.

EN SPECIELL INBLICK i språkliga ting ger oss vårt eget område. Till högskolan i landet hör Göteborgs universitet, som bland annat omfattar Högskolan för design och konsthantverk, Konsthögskolan Valand, Musikhögskolan, Högskolan för teater, opera och musikal, Handelshögskolan och Förvaltningshögskolan. Nyligen har det tillkommit en akademi – Sahlgrenska akademien – i en ny betydelse hos detta ord. Det färiska IT-universitetet tycks komma att ingå i både Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet.

ALLTSÅ: EN HÖGSKOLA kan ingå i ett universitet som ingår i högskolan; ett universitet kan samtidigt ingå i en högskola och ett universitet som båda räknas till högskolan; en akademi kan liksom en högskola ingå i ett universitet som ingår i högskolan. Om detta system av överlappande benämningar på olika nivåer kan man säga, att det från språkvetenskaplig synpunkt är intressant som fenomen, att det från språkbrukarnas synpunkt framstår som dunkelt och att det från översättarnas synpunkt ter sig närmast ohanterligt.

***

SVENSKA SPRÅKET är officiellt språk i EU och vid sidan av finskan också i Finland. Däremot inte i Sverige. Vi hoppas nu på den parlamentariska kommitté som snart skall lägga fram ett förslag till handlingsprogram för det svenska språket. Det behöver slås fast, att svenskan är huvudspråket i Sverige. När det är sagt måste man också se till, att alla i landet får likvärdiga möjligheter att tillägna sig språket. Ett förslag i den riktningen ingår i kommitténs uppgifter.

NOSSJOTO INVARIC / OLLO

Om svenskan blir lagfäst som huvudspråk, behövs det av allt att döma en tillsynsmyndighet. Nu börjar det brännas. Det måste skapas garantier för att språkvården inte blir en helstatlig affär. En legendarisk språkvårdare som Bertil Molde hade fullständigt klart för sig, att språkvården måste ha frihetsgrader. Kan man tänka sig något mindre lockande än dekret från ett språkvårdsverks generaldirektör om vad ord skall betyda? Den nuvarande språkvårdens olika organ bildar en mångstämmig kör vars insikter och engagemang måste tas till vara.

***

VÄR SORT HAR ju kallats *homo sapiens sapiens*, den kloka kloka varelsen. Benämningen har onekligen fått en lätt ironisk klang, men det kan vi knappast förebrå namngivaren Linné. Vad *homo* beträffar hör det intressant nog ihop

med *humus*, vilket antyder att vi är komna av jord. Andra namngivare har karakteriserat oss som *homo loquens*, den språkliga varelsen, *homo ludens*, den leklystna varelsen, *homo oeconomicus*, den ekonomiska varelsen, *homo politicus*, den politiska varelsen, *homo religiosus*, den religiösa varelsen, och *homo aestheticus*, den estetiska varelsen. I TV-såporernas tidevarv har man dessutom prövat *homo sapiens*, den zappande varelsen.

VAR MAN ÄN VÄLJER att lägga tyngdpunkten, är människan en tvåbent figur och har alltså egentligen inga framfötter att visa. Men den som tänker så har fått det hela om bakfoten. Språket är det möjligas konst.

Sture Allén

Professor emeritus och f d ständigt sekreterare i Svenska Akademien

Första miljöprofilen utsedd

KUNSKAP ÄR ETT AV HOTEN mot en mänsklig hållbar utveckling. Det menar prorektor Birgitta Skarin Frykman som nu blivit den första innehavaren av titeln Månadens miljöprofil vid Göteborgs universitet. Och inte nog med det – hon är också den som inspirerat till att utmärkelsen över huvudtaget kom till.

När Ulf Andersson som är miljösamordnare vid GU och hans kollegor på Göteborgs Miljövetenskapliga centrum läste prorektors ruta i förra numret av GU Journalen blev de positivt överraskade.

– Vad Birgitta Skarin Frykman skrev var mitt i prick i det arbete som vi håller på

med, säger Ulf Andersson. Och vi tänkte att såna personer ska vi uppmärksamma.

Så vad de gjorde var att instifta en utmärkelse: Månadens miljöprofil vid Göteborgs universitet. Och den första utnämningen, för november månad, gick förstas till Birgitta Skarin Frykman. I fortsättningen är det miljöledningsgruppen vid GU som kommer att utse månadens miljöprofil och tanken är att uppmuntra folk som jobbar för miljön och hållbar utveckling genom att uppmärksamma deras arbete.

– Det finns många som inte har miljöfrågor som en uttalad del av sina arbetsuppgifter men som ändå arbetar aktivt

med miljöfrågor både inom och utanför universitetet.

Ulf Andersson menar att de anställda ofta upplever att de inte får något stöd från sina chefer för det lokala miljöarbetet. Och från chefernas håll verkar det vara en ekonomisk fråga.

Kanske kan den nya utmärkelsen ge ytterligare möjligheter att ta till vara det engagemang och den kunskap i miljöfrågor som finns på olika håll inom universitetet.

– Vi har redan nu börjat diskutera med Birgitta Skarin Frykman hur vi kan få in mer hållbar utveckling i utbildningen, säger Ulf Andersson.

NOSSJOTO INVARIC / OLLO

Prorektor Birgitta Skarin Frykman blir GU:s första miljöprofil.

Avund. I förra numret inledde vi en serie om kommunikation och dess hinder. Lögner, förtal och avundsjuka orsakar härvar av konflikter på arbetsplatser. Detta avsnitt handlar om avund.

Avund är framgångens skugga

ILLUSTRATION: TOMAS KARLSSON

Avund är visserligen en av de sju dödssynderna, men till skillnad från de övriga skänker den ingen njutning. Ändå är det en känsla som är närvarande var helst människor är. På arbetsplatser kan den ställa till med ett elände.

Text: Kajsa Asklöf

IBLAND ÄR VI SNÅLA mot dem vi har nära, och överväldigas inte alltid av lycka när en arbetskamrat får tillfälle att glänsa i rabatten. Vem vill vara en ringblomma bland andra när någon plötsligt förvandlas till en högre solros och får bra mycket bättre översikt och solljus? Avund är framgångens skugga har någon sagt, och den som känner avund tycker att den har blivit orättvist behandlad av chefen, livet eller omständigheterna. Ibland med rätta, ibland inte.

– Att känna avund är mycket mänskligt, men lite ovärdigt och destruktivt. Man ska inte förneka avund, men motarbeta den, säger Olle Persson som är psykolog och universitetslektor.

DET ÄR FRÄMST omogna människor som känner avund, säger Olle Persson, och då menar han omogna i betydelsen att de är egocentriska och har svårt att se saker ur någon annans perspektiv.

– Mogna människor står ut med att komma till korta i sociala jämförelser. Det är framför allt psykiskt omogna människor som har en tendens att definiera normala nederlag i samspelet med

andra människor som att något orättfärdigt drabbat dem. De kan bli ett elände på arbetsplatsen.

Men det kan ju faktiskt finnas anledning att bli upprörd över orättvis behandling, protesterar jag. Visst, säger Olle, och då kan avunden vara en kraftkälla till förändring.

– Vad jag säger är inte att det inte finns orättvisor, för det finns fruktansvärda orättvisor i världen i stort och även på arbetsplatser. Talar vi om svenska arbetsplatser så har vi en arbetsmiljölagstiftning som har den enskildes upplevelse som måttstock och det kan missbrukas av omogna människor. Vi ska ha den lagstiftning vi har, men den måste användas på ett balanserat och moget sätt.

Det är inte så att han själv svär sig fri från avundsjuka.

– Jag skulle kunna bli riksordförande i de avundsjukas förening. Människor som aldrig känner avundsjuka är nog avstängda.

Han ser arbetslivet som en slags tävling där vi ständigt utsätts för sociala jämförelser, och att det tillhör livets realiteter.

– Den ordning som vi har i svenskt arbetsliv döljer och förnekar att det är tävling som råder. Vi är väldigt benägna att säga att det inte får förekomma några orättvisor, att alla är lika men det är vi inte. Att förneka olikheter är inget någon tjänar på, säger Olle Persson.

I sitt arbete som arbets- och organisationspsykolog står han ofta inför utmaningen att bringa ordning i härvar av konflikter på arbetsplatser. Det är med de kunskaperna som bakgrund han säger att "omogna människor ställer till det". Det första han får göra är att försöka reda ut vilken typ av konflikter som förstör arbetsmiljön, och ta reda på om de är strukturella (vem som har rätt att bestämma över vem), mellanmänskliga (personkemi) eller intrapsykiska (personens egna inre konflikter).

– Det är alltid i kontakterna med varandra som konflikterna syns. Vi kan tycka något i sak, men när det glider över till att tycka något om person minskar förutsättningarna våldsamt för att konflikterna ska gå att lösa.

Avund är den uppriktigaste formen av smicker.

John Churton Collins

MYCKET AVUNDSJUKA på en arbetsplats kan vara ett tecken på bristande öppenhet. Olle Persson tycker att tävling är en nödvändig motor för utveckling, men att den inte får ta sig brutala former.

– Den råa kapitalismen är vidrig, det är det demokratiska statskicket som håller den i schack. På samma sätt gäller det att hitta en balans mellan konkurrens och samarbete på en arbetsplats.

Han tycker att vi istället för att förneka tävlingsmomentet, ska ägna vår kraft åt att tala om hur stora skillnader i löner och boende vi är beredda att acceptera.

– Som det är nu förnekar vi det uppenbara och det som blir kvar är orättvisor som ingen orkar göra något åt.

DEN AKADEMISKA VÄRLDEN har rykte om sig att präglas av konkurrens och som en biprodukt av den, även en hel del avundsjuka. Varje gång jag skänker bort en post, skapar jag hundra missnöjda och en otacksam, lär Ludvig XIV ha sagt. Något liknande kan gälla för GU.

– Varje gång en tjänst tillsätts på GU blir någon sur. Tävlingsituationen är oerhört tillspetsad, varje tillsättning är ett race. Att vara en duktig forskare är nödvändigt men inte tillräckligt. Du måste ha kontakter också.

På 1600-talet, när studenter bar vapen, kunde det hända att det utspelade sig regelrätta fejder med värja mellan olika studentläger, vars professorer hamnat i dispyt med varandra, berättar Mats Friberg, docent och lektor vid institutionen för freds- och utvecklingsforskning. Idag handlar det snarare om klagoskrif-

ter, förtal, skvaller och ursparade seminarier där man försöker tillskriva någon "otillättna" tankesätt.

– Akademien är känd för att ha härresande dispyter om tillsättningar vid tjänster. När man överklagar gäller det att försöka ta äran av motparten. I akademien finns en slags självträffadighet eftersom alla anser sig vara bäst på det de gör, och det minskar möjligheterna att göra rättvisa bedömningar, säger Mats Friberg.

Ibland har vi en vän på grund av den lyckliga omständigheten, att vi inte ger honom någon orsak till avund.

Friedrich Nietzsche

HAN HAR VARIT med om seminarier som liknat avrättningar och menar att det ofta handlar om paradigmatrider, då olika skolor inom vetenskapen strider mot varandra.

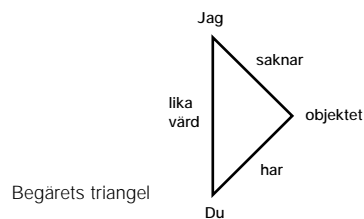
– Bedömningen av vad som är bra eller dålig vetenskap beror på vilken paradigm som för tillfället råder. Alla vill påskina att de gjort goda vetenskapliga prestationer.

Men till de positiva effekterna hör att tävlan mellan olika tankeskolor ger mycket energi.

– Mycket av vetenskapen, speciellt inom samhällsvetenskap och humaniora, skapas i polemiken. Men den akademiska kulturen med sin betoning på intellektuella prestationer kräver väldigt mycket balansgång för att det inte ska spåra ur. Akademiker är inte särskilt bra på att hantera känslornas dynamik. De förblir ofta omedvetna om sina egna drivkrafter.

ETT SÄTT ATT SE PÅ avundsjuka är att den har sina rötter i en triangelsituation som kallas begärets triangel, berättar Mats Friberg. Den består av jag, du, ett positivt värderat objekt och relationerna där emellan (se figur). Om jag får reda på att en annan person har ett positivt värderat objekt vill jag också ha det. Det kan vara en bil, ett jobb, en ny dator, en titel eller vad som helst. Vad det är spelar mindre roll, för det är inte de inre kvalitéerna hos produkterna som gör det, utan det faktum att någon annan har det vi inte har.

– Vi jämför oss med varandra, uppvärderar det någon annan har och får ett habegär.

Avundsjukan kan sedan övergå i ren missynsamhet: Om jag inte har det, ska du inte heller ha det.

– Avundsjukan är i sin värsta form en destruktiv impuls, en fientlig blick som vill döda rivalen. Den är besläktad med det onda ögat som förekommer i många magiskt orienterade kulturer.

Mats Friberg menar att det finns uppenbara risker med detta. Eftersom det är frågan om en jämförelseprocess kan vi tappa bort våra egna, inre, genuina behov.

– Om begärets triangel fungerar kan vad som helst bli föremål för habegär.

SOM EXEMPEL nämner han förkrympta, obrukbara fötter som kvinnor i den kinesiska överklassen åsamkades som ett tecken på rikedom. Även om det finns andliga traditioner som förespråkar en mindre materialistisk linje, så tror Mats Friberg att vi i västvärlden är fångna i denna dynamik. I synnerhet i Sverige där vi har en jämlikhetstanke.

– I västvärlden förstärks avunden av hierarkier som vi egentligen inte accepterar. Denna ambivalens märks tydligt i den akademiska världen med sin betoning både på hierarki, som i examenssystemet, och på jämlikhet, som i formerna för kollegialitet. Dubbelheten framgår i uttryck som primus inter pares (främst bland jämlikar). I ett sådant system ligger avunden hela tiden på lur.

Det största problemet tycker han är hierarkin, för att den skapar missnöje både där uppe och där nere. De som har låg rang är missbelättna för att ingen ser och lyssnar på dem. De som har hög rang tycker att de är berättigade till det, och är missnöjda för att andra misstror dem.

– Därför är det nog bra att platta till organisationen så mycket som möjligt och ge så mycket respekt till alla att rangskillnaderna inte stänger av kommunikationen. Alla måste känna att de har något värdefullt att säga. ■

FOTO: GÖRAN OLOFSSON

– Avundsjuka går att formulera som begärets triangel, säger docent Mats Friberg.

FOTO: GÖRAN OLOFSSON

– Det är inget konstigt med att vara avundsjuk, men det blir värre om vi förnekar det, säger psykolog Olle Persson.

Avundsjuka handlar om makt

PÅ HÖGSKOLAN FÖR TEATER, opera och musikal kan man tänka sig att avundsjuka skulle florerat extra fritt med tanke på vilket konkurrensutsatt yrke artistens är. Men att det skulle finnas mer avundsjuka bland skådespelare är en myt, enligt personen på institutionen vi talat med som vi kan kalla för Sven.

– Jag har träffat på mer avundsjuka bland dem som har vanliga kontorsarbeten än bland skådespelare. Skådespelare får leva ut det mer, medan administratörer inte har den ventilen. Hos dem sipprar det ut som små elakheter istället. Visst finns det avundsjuka bland skådespelare, men där finns också mycket kärlek och en medvetenhet om hur svårt det kan vara ute på scenen.

Att det finns motsättningar mellan de som gör och de som bestämmer vad som ska göras är inte helt ovanligt. På institutionen finns det stora motsättningar mellan administrativ personal och teknisk personal, enligt Sven.

– På sina håll är det fullständigt stängda skott där det pratas så mycket skit att det är något oerhört.

Där kan verkligen avundsjukan blomma ut och ibland till och med ta sig hatiska uttryck. Det har till och med hänt att någon slutat sin anställning.

– Jag tror att det väldigt ofta är så när det gäller avundsjuka att det handlar om makt. Makt på sin arbetsplats.

Med respekt för varandras yrkeskunskaper, generositet och uppskattning hade det förmodligen sett annorlunda ut.

En annan orsak till avundsjuka är löneskillnader. Professorerna har nästan dubbelt så hög lön som adjunkterna.

– Det kan man nog fundera över varifrån den skillnaden kommer. Det är klart att man måste kunna locka professorer som har oerhört specifika kunskaper, men som det är här gör de båda yrkeskategorierna ungefär samma jobb.

Orättvisor är det stora problemet

DET ÄR INTE avundsjuka som är problemet utan orättvisorna, anser Agnes Wold, forskare vid medicinska fakulteten.

– Avundsjuka ska man inte patologisera. Universitetet har sina gullgossar som får jättemycket mer än andra och om folk då blir avundsjuka är det inte särskilt konstigt, säger Agnes Wold.

Kvinnlig avundsjuka är ett begrepp hon helst förpassar till dynghögen. Om det nu skulle vara så att äldre kvinnor blir avundsjuka på yngre så är det för att de har väldigt goda skäl till det.

– De har det förmodligen jättesvårt och kommer ingenstans i sina karriärer. Äldre kvinnor har det för jävligt!

Hon berättar att hon just läst att de största riskyrkena för stressrelaterad sjukdom för kvinnor finns inom offentlig förvaltning, försäkringskassor, utbildning och forskning.

– Förmodligen dukar de här kvinnorna under för att de får slita utan belöning och utan att få koppla av med kreativa och roliga arbetsuppgifter. Kvinnor har mycket svårare att få både anslag och forskningstjänster. Så orättvisa är ett mycket större problem än avundsjuka, säger Agnes Wold.

Fredspristagare gästar Iberoamerikanska

FOTO: GÖRAN OLOFSSON

Rigoberta Menchú för ursprungsbefolkningens talan.

Med små och väl avvägda gester ger hon ett samlat intryck. Mayadräkten, som exploderar av färger och mönster, bär hon med stor stolthet. Rigoberta Menchú har blivit en symbol för världens förtryckta ursprungsfolk.

HON ÄR DEN ENDA KVINNAN bland 25 inbjudna nobelpristagare till Göteborgs universitet och Chalmers. Under eftermiddagen den 5 december talade hon på Iberoamerikanska institutet om fredsprocessen i Guatemala och ursprungsfolkens legitima krav på rättigheter.

Rigoberta Menchú blev känd efter att hon fick fredspriset 1992 för sitt mångåriga arbete bland Guatemalas mayaindianer. I sin självbiografi "Jag, Rigoberta Menchú" beskriver hon sin uppväxt under Guatemalas blodiga inbördeskrig, hur hennes fattiga indianstam, Quiché, utsattes för brutalt våld och förtryck.

Hennes idoga fredsarbete – socialt och politiskt – har rönt stor internationell uppmärksamhet. Just nu arbetar hon aktivt för att FN ska anta en deklaration om ursprungsbefolkningars rättigheter.

– Vi måste föra upp ursprungsfolkens situation på den internationella agendan. Det behövs reformer och genomgripande förändringar i flera länders lagstiftning, till exempel i Venezuela, Colombia, Argentina och Nicaragua.

På internationell nivå har ett permanent forum för olika ursprungsfolk världen runt bildats, där gemensamma frågor kan diskuteras.

– Ursprungsbefolkningar är kringskurna och har på egen hand små möjligheter att påverka men tillsammans kan vi göra vår röst hörd.

RIGOBERTA MENCHÚ har också engagerat sig i att ställa de ansvariga för folkmordet i Guatemala under inbördeskriget mellan 1960 och 1996 inför rätta. 150 000 människor beräknas ha dött och 50 000 är försvunna, många av offren var kvinnor och barn.

– Det som hände i Guatemala var en tragedi och det är allvarligt att myndigheterna inte verkar bry sig om att ställa de skyldiga inför rätta.

Även om det har skett en viss ljusning i Guatemala de senaste åren råder ännu våld och förtryck mot framför allt den indianska befolkningen.

– De senaste tjugo åren har det bedrivits en kamp för ursprungsbefolkningars rättigheter. Den kampen är inte enkel, men den fortsätter dag för dag. Tillfälliga motgångar får inte hindra oss från att fortsätta, avslutar Rigoberta Menchú.

Allan Eriksson

Bokreflexion

SEDAN LÄNGE ÄR citatboken en populär genre. På svenska är naturligtvis Pelle Holms *Bevingade ord* oöverträffad. Betydligt mindre vanliga är böcker om citatet som fenomen, om dess historia och funktioner. Därför beslöt Svante Nordin att skriva just en sådan bok.

I *Förlåt jag blott citerar* behandlas bl a traditionen att citera auktoriteter. Detta är naturligtvis vanligt inom kristenheten. Redan i Matteusevangeliet strider Jesus och Djävulen genom att åberopa olika Bibelord. Liknande dueller utkämpades senare mellan till exempel Martin Luther och Erasmus av Rotterdam.

Auktoritetsciterandet är också regel inom den marxistiska traditionen. Skillnaden mellan liv och död i Stalins Sovjetunionen kunde bero på vad man citerade. Därför satt forskarstudenter på Leninbiblioteket och kopierade citat som hade godkänts för tidigare avhandlingar och därför var riskfria.

Redan under antiken angrep Cicero detta synsätt. "Jag kan inte gilla den vana som man gärna tillskriver pythagoréerna, vilka, när de tillfrågades om grunden för någon åsikt som de förde fram i debatten, anses ha brukat svara: 'Han har själv sagt

det', varvid 'han själv' var Pythagoras."

Uttrycket "han har själv sagt det", "ipse dixit" på latin, har sedan ofta citerats som själva formeln för auktoritetstro. Senare skulle också de som okritiskt och själlöst citerade Cicero kritiseras av Montaigne: "En papegoja kunde säga likadant." Också Montaigne fyllde sina essäer med citat men syftet var ett annat.

Klassiska texter kan också vara frigörande för individen.

Nordins lärda bok innehåller mycket av intresse. Som sig bör är också bokens titel ett citat. Det kommer från Johan Henric Kellgrens "Man äger ej snille för det man är galen".

David Andersson

SKRIV TILL GU JOURNALEN eller delta i GU:s virtuella debattorgan

Häftiga diskussioner vid kaffebordet? Protester, debatter, kritik och beröm? Skriv om det som berör dig på universitetet eller svara på andras inlägg. Låt fler få veta vad du tycker.

Skicka din insändare per e-post till: gu-journalen@gu.se Skriv kort och kärnfullt, helst inte mer än 400 ord, max 550 ord. Uppge namn (men det går också bra att vara anonym). Redaktionen förbehåller sig rätten att korta manus. Manusstopp för nästa nummer är den 25 januari 2002.

Delta även i den virtuella debatten på <http://friaord.gu.se> Här kan du diskutera högt och lågt: allt från forskningsvillkor till bristen på parkeringsplatser i Haga. Inga krav på registrering, utan det är bara att skriva och svara på inlägg.

BILD: ANDERS EUBEN. IDE: JÖRGEN SVENSSON

Johanssons marxistiska strategi leder ingen vart

I FÖRRA NUMRET av GU Journalen argumenterar Vicky Johansson för idén att problemet med jämställdhet är att vi nästan alla anser att just de situationer och relationer vi befinner oss i är jämställda, medan alla andra förhållanden i samhället präglas av bristande jämställdhet. I sin forskning har hon sett hur enskilda kvinnor och män inte vill, kan eller orkar inse att de verkar under könsförtryckande förhållanden själva men väl ser att samhället i stort inte är jämställt. Detta är naturligtvis ett problem, den bristande jämställdheten på aggregerad nivå måste ju ha någon korrespondens på individnivå. Johanssons analys är emellertid inte helt ny utan återfinns i den marxistiska idén om *falskt medvetande*. Eftersom varje arbetare accep-

terat gällande arbetsavtal med sin arbetsköpare, så kunde denne inte själv genomskåda att man var utsatt för kapitalets utsugning i arbetsprocessen. Som Marx framhöll redan i skriften "Lön, pris och profit" så skedde utpumpningen av mervärde så att säga bakom ryggen på de inblandande aktörerna, arbetaren såväl som kapitalisten. Endast det till högre insikt komna avantgardet hade förmåga att med den marxistiska teorins hjälp avslöja proletariatets egentliga situation av fortgående exploatering.

DET KAN TILLÄGGAS att när Lenin avskaffade partidemokratien på den 10:e partikongressen 1918 var just detta argumentet – de vanliga medlemmarna/arbetarna var

besatta av *falskt medvetande* och skulle därför inte ha något med de strategiska besluten att göra.

Johansson har emellertid, till skillnad från Lenin och Kamenjev, ingen tydlig strategi för att avskaffa mansmakten, annat än att man bör *bråka mer*. Men bråk kan leda till lite vad som helst har historien lärt oss. Bristen på en klar strategi är nog ett reellt problem. Så här kommer ett konkret förslag: Låt fakulteterna erbjuda oss svårt och ohjälpligt *felkånade* professorer avtalspension under villkoret att institutionerna kan hitta en *rättkånad* person med för tjänsten tillräckliga kvalifikationer. Eftersom Göteborgs universitet på ett så radikalt sätt övergivit en av universitetstankens grundprinciper, nämligen univer-

salism (d v s att det är vad man gör, inte vem man är, som skall räknas) bör man även gå radikalt tillväga i genomförandet om man alls inom rimlig tid skall uppnå rätt mix av de olika sorters forskare man vill ha (detta gäller naturligtvis inte bara kön utan även andra saker, förslagsvis social härkomst, etnicitet, religion, sexuell läggning, handikapp, politisk ideologi, etc). För att föregå med gott exempel erbjuder jag mig härmed att genast ta sådan avtalspension, inte minst därför att det är svårt att inse poängen med att vara vid ett universitet som bryter mot en av universitetstankens grundläggande idéer.

Bo Rothstein

Professor i statsvetenskap

Jämställda chefstjänster?

GÖTEBORGS UNIVERSITET har under senare tid (okt/nov 2001) utannonserat tre anställningar som chefer för olika enheter vid universitetets centrala förvaltning: fastighetschef samt chefer för rektors kansli respektive avdelningen för studentfrågor.

Vid utannonseringen av dessa anställningar har GU inte skrivit något om att universitet gärna ser sökanden av båda könen till tjänsten. För att få så många kvinnliga sökande som möjligt borde universitetsledningen i annonsen klart ha deklarerat: "Vi ser gärna kvinnliga sökande".

Detta är det brukliga i liknande sammanhang. Hur många presumtiva sökande kvinnor, som man på detta sätt inte har fått in ansökningar från, kan man bara gissa.

Jämställdhetsaspekten skall enligt jämställdhetslagen så långt som möjligt betonas vid tjänsteställningar. Enligt denna lag skall arbetsgivaren "verka för att lediga anställningar söks av både kvinnor och män". Särskilt skall arbetsgivaren anstränga sig för att få sökande till en viss kategori av tjänst, där det traditionellt finns en överrepresentation av det ena könet. Regeringen har därtill klart uttalat att ett mål i jämställdhetsarbetet är att öka andelen kvinnliga chefer i statlig verksamhet.

Jämställdhet är därtill en saklig grund enligt kriterierna för tillsättning av statlig tjänst. Även högskolelagen och högskoleförordningen stadgar detta. Kvalifikationerna skall dock vara "tillräckliga" för den person av det underrepresenterade könet som erhåller tjänsten.

Ake Georgsson

Vid en genomgång av de tre avdelningarna finns det inga större skillnader i antalet mellan män och kvinnor och därför har det inte varit nödvändigt att i annonsen skriva det självklara, att både män och kvinnor är välkomna som sökande.

Björn Järbur

Flummiga tankegångar

I NUMMER 6/01 av GU Journalen intervjuas Gustaf Lind som har erhållit ett välförtjänt pris för undervisning och annan verksamhet vid sin institution. Jag gratulerar!

Han berättar i artikeln kortfattat om vilka tankegångar som vägleder honom i arbetet. Jag kan egentligen inte lära studenterna någonting, säger han. Men genom att försöka föreställa mig hur studenterna ser på min värld kan jag kanske reta deras nyfikenhet på vad ämnet har att erbjuda. Lyckas det så lär de sig allt de behöver själva. Jag instämmer!

Därefter uttalar han sig om pedagogisk utbildning. Till sådan intar han, om man får tro rubriken, en skeptisk hållning och argumenterar sålunda: "Kommer man till arbetet och tycker att, usch vad jobbigt allt är, då hjälper ingen pedagogik i världen." Jag instämmer även i detta!

Det är bara det att om man kommer till jobbet och tycker att allt är usch, så hjälper det troligen inte heller att läsa en kurs i tyska eller biologi eller vetenskapsteori eller forskningsmetod eller whatever (inklusive geologi).

Hade Gustaf Lind känt till något om vad den pedagogiska fortbildningen vid GU innehåller, hade han känt igen mycket av sina egna tankegångar. Nu framstår han dessvärre, i detta avseende, som präglad av förutfattade meningar och hans argumentation som oprecis, eller, som han själv kanske skulle säga, flummig.

Claes Alexandersson

Ansvarig för pedagogisk fortbildning vid GU.

KØBENHAVNS UNIVERSITET

FACULTY OF SCIENCE

Centre for Science Education

A professorship in science education

A professorship is available at the Centre starting on July 1, 2002. The initial appointment is for a 5-year period, with the possibility of extension.

The Faculty of Science has decided to establish a research centre for science education, including mathematics. Within the next six years, an academic staff of 6-8 members is to be recruited.

The new professor will be expected to provide leadership in the development of the Centre. Therefore this position must be filled with a person of vision within the field of science and mathematics education, as evidenced by his/her career so far.

The primary areas of research of the centre will be

- Science education at university level, including museums
- Studies and sociological surveys of science education, including recruitment and retention
- Science education studies throughout the educational system, including quality development.

Associated to the Centre are various teaching and advising activities at the bachelor, masters and ph.d levels.

The Centre will also be in charge of short-courses for students and staff at the Faculty of Science.

The formal qualifications for the position require a Ph.D degree in science education, or similar.

The application should outline the applicant's research plans and indicate for which of the Centre's teaching obligations he/she feels particularly qualified.

The centre's organization, objectives, research and teaching programmes, are described on the Centre's website www.naturdidak.ku.dk.

The successful candidate must be able to teach in Danish within two years of appointment.

Deadline for applications: 1 February 2002, 12.00 a.m.

This call for applications is an extract on which the application cannot be based. If you consider applying for the position, read the full text of the advertisement on the Internet address <http://www.ku.dk/led/stillinger/> or ask for it at the Personnel Office (Phone +45 353 22645).

Om vi agerar klokt kan terrorismen bekämpas

För några veckor sedan gick jag till Washington Cathedral för att lyssna på Bachmusik och "Te Deum" av Berlioz. Jag ville koppla av från 11 september-chocken, striderna i Afghanistan och oron över mjältbrand i Washington.

Det blev en mäktig upplevelse. Den sista satsen kämpade (med programbladets formulering) mellan visioner av terror och visioner av lycka och triumf. Jag kom att tänka på att denna formulering också gällde vilka alternativ vi nu har framför oss i världspolitiken.

Jag ser framför mig både ett värsta fall- och ett bästa fall-scenario.

I VÄRSTA FALL får vi se långvariga strider i Afghanistan, djupa sår i den islamiska världen, ökad polarisering mellan islam och kristendom och mellan fattiga och rika. Och allt detta leder till splittring i opinionen i Europa och USA om hur vi skall bekämpa terrorism.

I bästa fall ser jag sammanhållning och beslutsamhet i kampen mot terrorism, förstärkt värdegemenskap mellan Europa och USA, ett historiskt närmande mellan Ryssland och USA och ökad insikt inte minst i USA, om att globala problem kräver globala lösningar och ett starkt FN.

Det värsta fallet är så farligt och så avskräckande att vi måste fördubbla våra ansträngningar att genomföra bästa fall-alternativet. Jag har aldrig tidigare så starkt känt att vi står inför ett historiskt vägskäl, där vårt vägval kan komma att avgöra livskvaliteten och det internationella klimatet för kommande generationer.

DET INTERNATIONELLA samfundets dagordning måste nu vara

- att bekämpa terrorismen på alla plan,
- att ge humanitär hjälp till Afghanistan och därefter starta återuppbyggnaden av detta hårt drabbade land,
- att stoppa spridningen av kärnvapen, biologiska och kemiska vapen samt
- att verka för att terrorism inte får ny grund.

Vi får aldrig ge någon ursäkt eller legitimitet till de våldshandlingar som utfördes den 11 september. Det var ett groteskt våldsdåd utfört i den religiösa fanatismens namn.

Samtidigt är det viktigt att vi påskyndar och intensifierar de ansträngningar som redan tidigare inletts för att få igång fredsprocessen i Mellanöstern och bekämpa sociala och ekonomiska orättvisor i världen. Det var viktigt att WTO-konferensen i Doha utmynnade i beslut om en ny internationell handelsförhandling, där u-ländernas situation sätts i fokus.

PÅ ETT PARADOXALT SÄTT kan alltså 11 september-traumat tjäna till att ge oss alla extra energi att, var och en på sitt sätt, lämna bidrag till det bästa fall-scenario, som kan ligga framför oss. Om vi agerar klokt.

Som nybliven hedersdoktor vid Göteborgs universitet/Handelshögskolan lovar jag att söka dra mitt strå till stacken.

Vi får aldrig underskatta den enskilda människans ansvar och möjligheter. Ytterst handlar vår framtid om vilka val enskilda människor gör när det gäller krig och fred, vår miljö, fördelningen av resurser och synen på frihet, demokrati och mänskliga rättigheter.

ATT TA AKTIV DEL i samhällsarbetet, att identifiera de grundläggande värden som vi vill skall styra vår utveckling och inte minst att öka vår insikt och våra kunskaper om världen är uppgifter, tycks det mig, också för lärare och studenter vid våra universitet.

Jag är övertygad om att Göteborgs universitet med sina rika traditioner och resurser, mänskliga och materiella, kommer att ge många bidrag till arbetet för en bättre värld.

Jan Eliasson

Sveriges ambassadör i Washington

FOTO: ANN-SOFI ROSENKVIST/GP. EKAMERAPORTAGE